

Стенографски дневник

НА

45. заседание

Вторник, 11 март 1947 г.

(Открито в 15 ч. 17 м.)

Председателствувал подпредседателят д-р Георги Атанасов. Секретари: Илия Радков и Ефрем Митев.

СЪДЪРЖАНИЕ:

Съобщения:

Отпуски	821
Питания	821
Проекторешения	821
Законопроекти	821

По дневния ред:

Законопроекти:	
1. За изменение на чл. 67-я от закона за българското по- даство. (Първо и второ четене)	822
2. За изменение закона за работата на затворниците. (Пър- во четене)	822

Говорили:	Тодор Тихолов	824
	Марин Личев	825
	Петър Братков	827
	Д-р Иван Пашов	828
	Д-р Вяра Златарева	830
	Серги Златанов	831
	Христо Пунев	832

3. За изкупуване на принадлежащите на български по- даницы акции от д-во „Гранитонд“, София, и дружеството „Лев“, Плевен. (Първо четене)	833
--	-----

Дневен ред за следващото заседание	833
--	-----

Председателствувал д-р Георги Атанасов: (Звъни) Има нуж-
ният брой народни представители. Обявявам заседанието за открито.

(От заседанието отсъствуват следните народни представители:
Александър Ковачев, Анастасия Вълкова, Ангел Димитров, Ангел
Илиев, Андрей Михайлов, Андрей Пенев, Билял Мурадов, Влади-
мир Димчев, Генчо Райков, Ефрем Митев, Желязко Стефанов, За-
прян Джонгов, Запрян Запрянов, Иван Златев, Иван Николов, Иван
Стойков, Иван Гинчев, Йордан Попов, Йордан Костов, Кирил Кля-
сурски, Костадин Велев, Любомир Коларов, Михаил Неков, Мустафа
Юмеров, Неделчо Шарабов, Никола Минчев, Никола Айлъков, Ни-
кола Попов, Пелю Педовски, Петър Тодоров, Първа Димитрова,
Сребро Бабаков, Станка Христова, Стефан Цанов, Стоян Кърлов,
Стоян Гюров, Титко Черноколев, Хафуз Генджев, Яна Георгиева и
Янко Стоянов)

Съобщавам на Събраниято, че бюрото е разрешило отпуск на
следните народни представители: Гани Радев — 1 ден, Георги Мин-
дев — 1 ден, Георги Босолов — 3 дни, Иван Текемски — 3 дни,
Иван Гергов — 1 ден, Иван Костов — 1 ден, Иван Дуков — 1 ден,
Кирил Лазаров — 1 ден, Любен Дамянов — 1 ден, Любен Гумне-
ров — 1 ден, Михаил Ташков — 1 ден, Младен Биджов — 1 ден,
Никола Певтичев — 1 ден, Никола Айлъков — 5 дни, Серги Зла-
танов — 1 ден, Стефан Тодоров — 1 ден, Тодор Живков — 1 ден,
Христо Г. Куртев — 1 ден, Христо Г. Попов — 1 ден, Ангел Бъчва-
ров — 4 дни, Михаил Неков — 2 дена, Запрян Ташев — 4 дни,
Иван Гинчев — 4 дни, Ангел и Илиев — 1 ден, Георги Марков —
4 дни, Иван Мамиров — 4 дни и Анани Николов Ангелов — 1 ден.

Постъпили са и заявления за искане отпуск от народните пред-
ставители, които са ползували повече от 20 дни, на които трябва
да се разреши допълнителен отпуск със съгласието на Събраниято.
Владимир Поптомов иска един ден отпуск. Моля ония г-да на-
родни представители, които са съгласни да му се разреши искания
отпуск, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събраниято приема.

Георги Василиев Божилов иска един ден отпуск. Моля ония г-да
народни представители, които са съгласни да му се разреши иска-
ният отпуск, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събраниято приема.

Емил Антонов иска един ден отпуск. Моля ония г-да народни
представители, които са съгласни да му се разреши исканият от-
пуск, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събраниято приема.

Мустафа Билялов иска 60 дни отпуск по болест. Представа
медицинско свидетелство. Моля ония г-да народни представители,
които са съгласни да му се разреши исканият отпуск, да вдигнат
ръка. Мнозинство, Събраниято приема.

Дочо Шипков иска два дена отпуск. Моля ония г-да народни
представители, които са съгласни да му се разреши исканият от-
пуск, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събраниято приема.

Иван Златев Антонов иска 14 дни отпуск по болест. Моля ония
г-да народни представители, които са съгласни да му се разреши
исканият отпуск, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събраниято приема.

Яна Манева иска 30 дни отпуск по болест. Моля ония г-да на-
родни представители, които са съгласни да й се разреши исканият
отпуск, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събраниято приема.

Андрей Михайлов иска 20 дни отпуск по болест. Моля ония
г-да народни представители, които са съгласни да му се разреши
исканият отпуск, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събраниято приема.

Съобщавам на Събраниято, че е постъпило питане от провадий-
ския народен представител Дичо Тодоров до г-н министъра на фи-

нансите относно деблокиране на влогове за нуждите на земедел-
ските стопани за купуване посевен материал.

Постъпило е питане от народния представител Борис Чанджиев
до г-н министъра на земеделието и държавните имоти относно от-
нети от общинската комисия по ТПС полски имоти в с. Гърмен,
Неврокопско.

Питанията ще бъдат изпратени на г-да министрите, за да отго-
ворят.

Съобщавам на Събраниято, че са постъпили в бюрото следните
законодателни предложения и законопроекти:

От Министерството на народното просвещение — предложение
за приемане на държавна служба по ведомството на Министер-
ството на народното просвещение румънския поданик Георги Петров.

От същото министерство — законопроект за изменение на чл. 3,
точка втора, от закона за учредяване на „Общ фонд за подпомагане
на студентите от висшите учебни заведения в България“.

От Министерството на железниците, пощите и телеграфите —
проекторешение да се счита отчетен за сумата 50.000 лв. бившият
началник на ж. п. гара Драма Стефан Станев Къдрев.

От същото министерство — законопроект за изкупуване акциите
на Българското търговско параходно дружество в ликвидация,
гр. Варна, собственост на частни физически или юридически лица.

От същото министерство — законопроект за изкупуване инвен-
тара, собственост на инж. Йордан Златанов, от гр. София, внесен в
страната за направа на тунела при гара Гюешево.

И от Министерството на финансите — предложение за одобрение
решенията на прошектарната комисия, взети в заседанието й от
6 февруари 1947 г., протокол № 3.

Всички тия законопроекти са отпечатани, ще се раздадат на г-да
народните представители и ще бъдат поставени на дневен ред.

Пристъпваме към разглеждане на дневния ред.

Тъй като парламентарната комисия не е още готова по първата
точка от дневния ред — законопроекта за наемите, бюрото моли
Събраниято, тази точка от дневния ред да бъде прередена и да
бъде оставена по-назад.

Ония г-да народни представители, които са съгласни първа точка
от дневния ред — второ четене на законопроекта за наемите — да
бъде прередена, като бъде оставена по-назад, моля, да вдигнат
ръка. Мнозинство, Събраниято приема.

Пристъпваме към разглеждане на втора точка от дневния ред:

Първо четене на законопроекта за изменение и допълнение на
чл. 67-а от закона за българското подаство.

Моля г-н секретаря да го прочете.

Недялко Атанасов (зНП): Г-н председателю! Моля Ви се! Не
считаме ли, че по повод на решението на Министерския съвет за
обмяната на банкнотите и боновете министърът на финансите е
дължен да даде едно обяснение пред Парламента и пред българ-
ското общество какво стои зад този въпрос?

Георги Костов (к): Той го каза на целия народ и по радиото и
на митинга.

Недялко Атанасов (зНП): Парламентът трябва да знае. (Възра-
жения от мнозинството)

Председателствуваш д-р Георги Атанасов: (Звъни)

Секретар Илия Радков (з): (Чете)

„МОТИВИ

към законопроекта за изменение на чл. 67-а от закона за българското поданство

Г-да народни представители! Много лица от женски пол, бивши български поданици, са изгубили българското си поданство поради встъпване в брак с чужди поданици, съгласно закона за българското поданство от 1904 г. (чл. 16) или по сега действащия закон за българското поданство (чл. 17). На тия лица се даде възможност да възстановят своето българско поданство с наредба-закон от 26. X. 1945 г. По един или други причини, някои българки са пропуснали срока, за да се възползват от разпоредбите на този закон. На такива лица ще следва да се даде възможност да си възстановят българското поданство, особено когато пропускането на срока се дължи на невъзстановените международни съобщения.

Налага се обаче възстановяването на българското поданство на бивши български поданици, които са загубили това си поданство поради встъпване в брак с германски поданици, да се предшества от една проверка на предаността на лицето към България и само ако то питае добри чувства към своето отечество, да може да се уважи молбата му за възстановяване на българското поданство.

Като ви излагам това, моля, г-да народни представители, да обсъдите предложения законопроект и, ако го одобрите, да го приемете и гласувате.

Гр. София, 13 февруари 1947 г.

Министър на правосъдието: Ради Найденов

ЗАКОНОПРОЕКТ

за изменение и допълнение на чл. 67-а от закона за българското поданство

Параграф единствен. В чл. 61-а думите „в 6 месечен срок от влизане на този член в сила“ се заменят с думите „до края на 1947 г.“

Към същия член се прибавя следната нова алинея:

„Издаването на горната заповед става след като се спазят условията на чл. 34 от закона за българското поданство.“

Председателствуваш д-р Георги Атанасов: Няма записани ора-тори. Ще пристъпим към гласуване.

Ония г-да народни представители, които са съгласни по принцип с законопроекта за изменение и допълнение на чл. 67-а от закона за българското поданство, така както току-що беше докладван от г-н докладчика, моля, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събранието приема.

Има думата г-н министърът на правосъдието.

Министър Ради Найденов: Както чухте, г-да народни представители, касае се за едно изменение, което е в полза на ония поданици, които по една или друга причина ще трябва да възстановят своето поданство. Съгласно закона срокът за това е изтекъл. Ние искаме да дадем възможност в тази следвоенна епоха много такива заинтересувани граждани да оправдаят поданството си.

Моля ви, законопроектът да бъде гласуван, по спешност, на второ четене.

Председателствуваш д-р Георги Атанасов: Моля ония г-да народни представители, които са съгласни с предложението на г-н министъра, законопроектът да бъде гласуван, по спешност, на второ четене, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събранието приема.

Моля г-н секретаря да докладва законопроекта на второ четене.

Секретар Илия Радков (з): (Чете)

„ЗАКОН

за изменение и допълнение на чл. 67-а от закона за българското поданство.

Председателствуваш д-р Георги Атанасов: Ония г-да народни представители, които приемат заглавието, както беше прочетено, моля, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събранието приема.

Секретар Илия Радков (з): (Чете)

„Параграф единствен. В чл. 67-а думите „в 6 месечен срок от влизане на този член в сила“ се заменят с думите „до края на 1947 г.“

Към същия член се прибавя следната нова алинея:

„Издаването на горната заповед става след като се спазят условията на чл. 34 от закона за българското поданство.“

Председателствуваш д-р Георги Атанасов: Няма постъпили предложения за изменение на текста. Пристъпваме към гласуване.

Моля ония г-да народни представители, които са съгласни с параграф единствен от законопроекта, така както беше докладван, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събранието приема.

Пристъпваме към трета точка от дневния ред:

Първо четене на законопроекта за изменение на закона за работата на затворниците.

Моля г-н секретаря да докладва законопроекта.

Секретар Илия Радков (з): (Чете)

„МОТИВИ

към законопроекта за изменение на закона за работата на затворниците

Г-да народни представители! Приложението на закона за работата на затворниците след 9 септември 1944 г. даде основание да се направят някои изменения в него, както следва:

1. Основен принцип на закона е задължителността на работата. Допуснато е обаче изключение за затворници, които са следствени, по съдимите, неосъдени от първата инстанция и осъдените за политически престъпления. Работата за тези лица е поставена в зависимост от тяхната воля.

Да се постави физически здрав човек при условия да не може да работи е мъчение и обществено неоправдано. Особено това е вярно за затворник. Следователно работата в затворите е благополучие, привилегия. Като така, допуснатите изключения следва да се премахнат.

Единствено изключение трябва да има за подследствените и то с оглед на интереса на следствието.

На работниците и стопанствата при затворите в последно време се обръща особено внимание и поради това се развива значително. Предстои оземляването им с хиляди декари. Затворниците не трябва да работят частни земи, наети на изпозлца.

2. Прокурорите при областните съдилища са заети извънредно много със своята пряка съдебна работа. Това изисква последните да бъдат освободени от контрола върху работниците и стопанствата. Освен това тази работа е техническа, а не юридическа. Следва този контрол да се остави да лежи върху директорите на затворите, които фактически са общи ръководители на тези работилници и стопанства и върху тях лежи отговорността за лошата и неуспешна работа.

3. За да се добие драговален импулс към добрата и производителна работа, законът предвижда 20 работни дни да се зачитат за 30 прекарани в затвора. Има затворници-работници, които проявяват изключително старание и умение и с това дават не само достоян пример за подражание, но и чувствително увеличават качеството и количеството на добива.

Такива случаи на съревнование в работата следва да бъдат поощрявани и възнаграждавани. Най-подходящо средство за това е да се зачитат 15 работни дни за 30 дни изтърпяно наказание.

Като изключение обаче това да става само с заповед от министертството, по мотивиран доклад от директора на затвора.

4. Средното число на затворниците в страната, напълно здрави и годни за физически труд, е 6—8 хиляци. Повелителен дълг е тези работни хора да бъдат поставени при условия да се трудят, да произвеждат и чрез труда си да се поправят и да се самозадържат.

Постигането на тази двойствена цел (правна и стопанска) изисква и две условия: а) добра, стегната организация, и б) материални средства.

За постигане на първата цел необходимо е да се създаде при Министерството на правосъдието специална организация за работата на затворниците „ОРЗАТ“.

За създаване на второто необходимо условие, материалните средства, министерството сключи заем от Българската земеделска и кооперативна банка сто милиона лева.

Тези сума, заедно с дадените до сега от Държавното съкровище 34 милиона лева, съставляват „оборотните капитали“ на работилниците и стопанствата.

При тези благоприятни условия: безплатни работни ръце и достатъчен капитал, ОРЗАТ ще даде на държавата:

а) бързо и лесно постигане на наказателно-правната цел — изправлението на осъдените;

б) самозхраняване на затворниците;

в) създаване на добре организирани държавни производствени предприятия (дори индустриални);

г) създаване образцови земеделски стопанства за производство на: зърнени храни, фураж, зеленчук и овошни плодове, както и произвеждането на сортови семена от изпитани земеделски култури и раздаването им по начин и цени, определени от агрономическата власт.

д) създаване на елитни овчи, свински, говежди и кокошни стада, с оглед производството на разплоден материал, който да се дава на кооперативни земеделски стопанства чрез агрономическата власт;

е) създаване работилници към стопанствата за преработка на продукти от растителен и животински произход, които да отиват за задоволяване нуждите на затвора и излизат — за продажба на свободния пазар;

ж) създаване магазини в селищата за продажба на сурови и преработени животински и растителни продукти, произведени в стопанствата, както и продажбата на произведените в работилниците на затвора стоки.

5. ОРЗАТ си поставя за цел: масово и висококачествено производство. Тези цел се постига чрез многократно обръщение на капитала „оборотния капитал“. Системата на държавното счетоводство и контрол, които се провеждат от органите на Финансовото министерство чрез з. б. о. п., е несъвместима със системата на оборотните капитали. Последната предполага задържане на капитал и печалбите на предприятието през годината.

По з. б. о. п. приходите незабавно следва да се внасят на приход в Българската народна банка, т. е. без право да се теглят и използват в предприятието.

По тези съображения ОРЗАТ се поставя като юридическа личност, действаща със свои лихвоносни капитали и свои работници. Това положение съществува и по действащия закон за работата

на затворниците. С направените изменения само се изяснява и уточнява автономното управление на организацията.

Само по този начин казаните големи държавни цели могат да се постигнат.

Срещу това обаче държавата ежегодно ще получава 25% от чистия доход на ОРЗАТ — чл. 46, т. 29, от закона за работата на затворниците.

Чистият доход се определя след приключване на стопанската и календарна година. Тези 25% фактически са и ще бъдат далеч по голяма сума от предвиджаните досега в приходните бюджети на държавата, защото производството и приходите в затворническите работилници и стопанства по система на ОРЗАТ ще бъдат далеч по-големи и по-доходни.

На основание гореизложените мотиви се направиха изменения, допълнения и отмяна на някои от членовете на досега действащия закон за работата на затворниците, както са изразени в предлагания законопроект, и ви моля, г-да народни представители, да го одобрите и гласувате.

Гр. София, февруаря 1947 г.

Министър на правосъдието: Ради Найденов

ЗАКОН

за изменение и допълнение закона за работата на затворниците

§ 1. В чл. 1 се прибавя следната нова алинея:

„Всички затворници, подлежащи на временна трудова повинност, отработват трудовата си повинност за нуждите на затвора.“

§ 2. В чл. 2 думата „явна“ се заличава.

§ 3. Чл. 3 се изменя така:

„Подследствените затворници, както и подсъдните, неосъдени от първата инстанция, могат да се приемат на работа с тяхно съгласие, ако следствието или други причини не пречат на това.“

Те не могат да се откажат от започнатата работа до окончателното ѝ извършване, ако е временна, или най-малко след 30 работни дни, ако е постоянна. В противен случай те подлежат на дисциплинарно наказание.“

§ 4. Чл. 4 се отменя.

§ 5. В чл. 6 думите: „се употребяват задължително само“ се заменят с думите: „се поставят“, а в т. 4, във второто изречение, думата „прокурора“ се заменя с думата „министерството“.

§ 6. В чл. 7 на двете места: „прокурор при областен съд“ се заменят с думата „министерството“ и в последното изречение думата „употребяват“ се заменя с думата „поставят“.

§ 7. В чл. 8 след думите: „работата е задължителна“ се прибавят думите: „както и подследствен и подсъдим, неосъден от първата инстанция, който е дал съгласие да работи.“

Към чл. 8 се прибавя следната нова алинея: „Подлежат на наказание по този член и тези, които не са дали съгласието си да бъдат привлечени на работа; ако подбуждат или подпомагат другите да извършат изложените в тоя член деяния.“

§ 8. В чл. 9 думите: „по оценка на управител — майстора на работилницата или ръководителя на работата“ се заличават.

§ 9. Чл. 11 се отменя.

§ 10. Във втората алинея на чл. 13 думите: „дава употребяването им в продължение на 6 месеца на работа във от затвора“ се заменят с думите: „се дава от работа в продължение на 6 месеца“.

§ 11. Чл. 14 се отменя.

§ 12. Заглавието на глава II се изменя така: „За работата на затворниците.“

§ 13. В чл. 16 думата „и“ пред думите: „стопанства при затворите“ се заличава, а след същите думи се прибавят думите: „продавници и други предприятия“, а във второто изречение след думата „работилници“ вместо думата „и“ се поставя запетая, а след думата „стопанства“ се прибавят думите: „и предприятия“.

§ 14. Чл. 17 се изменя така:

„За създаване земеделски стопанства при затворите (зеленчукова градини, ниви, ливади и др.) Дирекцията за земята при Министерството на земеделието и държавните имоти снабдява затворите с подходяща и достатъчно количество земя от държавния поземлен фонд.“

За създаване и разрастване животинските стада при затворническите стопанства затворите се ползват с предимства при получаване елитен разплоден животински материал от държавните скотовъдни стопанства.

За масово производство на изпитани сортове семена от земеделски култури затворите се ползват с предимства при получаване посевен материал от държавните опитни станции.“

§ 15. Чл. 17-а се изменя така:

„Части от общинските земи и мери, с разрешение на министъра на земеделието и държавните имоти, могат да бъдат отчуждавани от общинските съвети за построяване на затвори и създаване на земеделски стопанства при тях.“

Досега дадените от общинските съвети части от общински земи и мери за построяване на затвори и създаване на земеделски стопанства при тях се считат отчуждени в полза на съответните затвори.“

§ 16. Чл. 18 се изменя така:

„При Министерството на правосъдието, наказателен отдел, се установяват длъжности: главен инспектор по стопанствата и работилниците и началник на счетоводна служба със съответния помощен персонал, назначен с заповед от министъра на правосъдието.“

§ 17. Чл. 19 се изменя така:

„Министерството със своите органи и директорите на затворите упорядочават нужния надзор върху работилниците и стопанствата при затворите.“

За успешната работа на затворниците следят и отговарят директорът и длъжностните лица при затвора.“

§ 18. Чл. 20 се изменя така:

„Непосредственото ръководство и завеждане на работата във всяка работилница, стопанство, продавница и другите предприятия се възлага на ръководещи лица: управител, ръководител, технически помощници и др.“

За ръководещи лица, както и за работници-специалисти, могат да бъдат назначавани надничари. Назначаването им става с заповед от директора на затвора с предварително разрешение от министерството.“

Нова алинея: „Заплатите и възнагражденията на ръководещите лица се изплащат от съответните работилници, стопанства, продавници и други предприятия и се минават в производствените разходи.“

На същите може да се определи възнаграждение и на парче, съобразно с работата и условията на производството. Те могат да бъдат назначени и за сметка на частно лице, за което се извършва работата, съгласно с поемни условия, утвърдени от министерството.“

§ 19. В чл. 22 думите „вътре в затвора“ се заличават.

В т. 4 на чл. 22 думите: „прокурорът на окръжния съд, директорът и управител-майсторът, ако сумата надминава 5.000 лв., а за по-малко, само от управител-майстора“ се заменят с думите: „директорът на затвора или негов заместник, касиерът на затвора и управителят или ръководителят на работилницата до размер на сумата, определена от министерството, а за по-малки суми от този размер само от управителя или ръководителя на работилниците“.

§ 20. Чл. 23 се отменя.

§ 21. В чл. 24 след думата „работилниците“ се поставя запетая, думата „или“ се заличава, а след думата „стопанства“ се поставят думите: „и другите предприятия“.

§ 22. В първата алинея на чл. 25 думите: „прокурорът при окръжния съд се заменят с думите: „директорът на затвора“; думите: „мотивирано и подадено чрез директора на затвора“ се заличават, а след думата „управител-майстор“ се прибавят думите: „или ръководителят“.

Във втората алинея думата „прокурора“ се заменя с думата „директора“.

§ 23. Алинея първа на чл. 26 се изменя така: „За работата вътре в затвора, извършена от затворници, работещи в организирани работилници, същите се ползват с намаление срока на наказанието само за дните, в които действително са работили, смятано 20 работни дни за 30 прекарани в затвора.“

Към алинея трета, след скобата, се поставя запетая и се прибавят думите: „чието число се определя от министерството на всеки затвор поотделно, а назначението им става от директора на затвора с писмена заповед“.

Алинея четвърта се отменя.

Във второто изречение на алинея пета, която става алинея четвърта, думата „прокурора“ се заменя с думите: „директорът на затвора“.

§ 24. Чл. 27 се отменя.

§ 25. Чл. 28 се изменя така:

„Във от затвора затворническият труд може да се използва за държавна, общинска и обществена работа.“

§ 26. В чл. 29 думите: „държавната или обществена работа, на която затворниците могат да се употребяват“ се заменят с думите: „държавна, общинска и обществена работа, за която може да се използва затворническият труд.“

Думите: „държавните промишлени заведения и благотворителните“ се заличават, а след думата „градините“ се прибавя думата „фабрики“.

§ 27. В чл. 30 думите: „в съгласие с прокурора при окръжния съд“ се заличават.

§ 28. Чл. 33 се изменя така:

„За работа във от затвора затворниците се ползват с намаление срока на наказанието, предвидено в алинея първа на чл. 26.“

§ 29. В чл. 34 след думите: „организираните работилници“ се прибавят думите: „земеделски стопанства, продавници и други предприятия“, а думите: „при затворите или във от затворите“ се заличават.

Втората алинея на същия член се изменя така: „Възнаграждението на затворниците се определя за извършена работа на парче, на ден или според прихода от работата, при съответното приложение на установените трудови норми.“

§ 30. В първата алинея на чл. 35 думите: „по такъв начин, щото подмайсторите да получат 85%, работниците — 75%, отколкото се следва на майсторите“, се заменят с думите: „в зависимост от вложения труд и проявеното усърдие“. В алинея втора на същия член думите: „не повече от 40%, отколкото се следва на майсторите“ се заличават.

§ 31. Чл. 36 се изменя така:

„На държавните, общинските и други обществени учреждения, с разрешение от министерството, могат да се отпускат затворници за работници във от затвора срещу плащане.“

При особени случаи и със специално разрешение от министерството могат да се отпускат затворници за безплатна работа.

§ 32. Чл. 37 се изменя така:

„Затворническият труд, вложен в работилниците, стопанствата, продавниците и другите предприятия при затворите, се калкулира задължително в производството по надници, определени с тарифа, одобрена от министерството. Изплащането на възнаграждението на затворниците става ежесмесно в размер на определен от министерството процент от калкулираната надница.“

От сумите, които се получават за извършена работа от отпуснатите затворници, съгласно чл. 36 от закона, се отделя процент,

определен от министерството, от изработените надници за възна-
граждение на затворниците-работници."

§ 33. Чл. 38 се изменя така:

"На затворници, които работят самостоятелно в затворите със
свои машини и уреди неорганизирана работа, се удържа от чистия
приход процент, определен от Министерството на правосъдието, ако
всички материали им се дават от лица, на които извършват работа.
Ако затворниците си набавят материалите на свои средства, се
удържа процент, определен от министерството, от brutната продажна
цена на изработените предмети."

§ 34. В чл. 39 думите: "след като му се удържат установе-
ните проценти за фонда за подобрене затворното дело в България
(чл. 37)" и "от остатъка" се заличават.

Думата "удържат" се заменя с думата "удържи", а думите:
"друга държавна банка" се заменят с думите: "Б. з. к. банка".

§ 35. В чл. 40 на двете места думите: "прокурорът при окръж-
ния съд" се заменят с думите: "директорът на затвора".

В алинея трета думата "секвестър" се заменя с думата "запор".

§ 36. Към чл. 41 се прибавя следната нова алинея:
"По отношение изразходването на заемите, сключени от фонда,
законът за б. о. п. не се прилага."

§ 37. В т. 1 на чл. 44 думите: "съгласно членове 37 и 38 по-
стъпват в него" се заменят с думите: "се получават от работата
на затворниците".

След точка 1 се прибавя нова точка 2:

"От сумите, които се получават от продажбата на изработени
предмети в работилниците и от земеделски и други произведения,
които произведенията затворите могат да продават на държавни, об-
щински и обществени учреждения и на частни лица."

Министърът на правосъдието с писмена заповед може да нареди
на работилниците по съдебното ведомство да се продават произведе-
нията от стопанствата с процентно намаление от пазарната цена,
определена от министерството."

Точки 2, 3, 4 и 5 стават точки 3, 4, 5 и 6.

В точка 17, която става т. 16 след думата "земеделски" се при-
наказателни."

Точка 7 се отменя.

В т. 9 думата "наемите" се заличава.

Точка 11 става т. 10, а т. 10 става т. 15.

Точка 12 става т. 11.

Точка 13 се отменя.

Точка 14 и т. 15 стават точки 12 и 13.

В точка 17, която става т. 16, след думата "земеделски" се при-
бавят и думите: "и кооперативна".

Точка 1 на чл. 46 се изменя така:

§ 38. Точка 1 на чл. 46 се изменя така:

"За построяване на земеделски, стопански помещения, работил-
ници и затвори и за поддържането им."

Точка 4 се отменя.

Точка 5 става точка 4.

Точка 6 се отменя.

Точка 7 става точка 5.

В точка 8, която става т. 6, след думата "сечива" се прибавят
думите "семена, торове".

В точка 9, която става точка 7, думите: "за набавяне сурови мате-
риали за обработка и за устройване изложби на изработени от за-
творниците предмети, лотарии и други такива" се заличават, а след
думата "работилници" се поставя запетая и думите: "за стопанствата
при затворите, за продаваните и за другите предприятия."

След т. 7 се прибавя нова т. 8:

"За устройване изложби на изработените от затворниците пред-
мети, лотарии и други такива."

Точки 10, 11, 12 и 13 стават 9, 10, 11 и 12.

В точка 14, която става точка 13, думата "малолетни" към края
на изречението се заличава.

В точка 15, която става точка 14, думите "на инструкторите и
други" се заменят с думите: "на длъжностните лица".

Точки 16 и 17 стават точки 15 и 16.

Точка 18, която става т. 17, се изменя така:

"За награда на длъжностни лица, за които с мотивирана запо-
вед на министра на правосъдието се признае, че са особено съдей-
ствували за успешното развитие и приложение на затворническия
труд и на затворниците-работници в стопанствата на затворите,
които са с добро поведение и са проявили особено умение в ста-
ране при обработката им."

Точка 19 се заличава.

Точка 20 става т. 18.

Точка 21 става т. 19.

Точка 22 става т. 20.

Точка 23 става т. 21.

Точка 24 става т. 22.

Точка 25 става т. 23.

Точка 26 става т. 24.

Точка 27 става т. 25.

Точка 28 става т. 26.

Точка 29, която става точка 27, се изменя така:

"След приключването на баланса на бюджетната година от чи-
стата печалба 25% се внасят в Българска народна банка на приход
на държавното съкровище."

§ 39. Навсякъде думата "управител-майстор" се заменя с ду-
мата "управителя".

Председателстващ д-р Георги Атанасов: Има думата народ-
ният представител Тодор Тихолов.

Тодор Тихолов (с): (От трибуната) Г-да народни представители
и народни представители! Във всяко добре устроено общество би

трябвало трудът да бъде задължителен за всеки честен гражданин.
Толкоз повече това трябва да се отнася до онези граждани, които
по една или друга причина, волю или неволю, съзнателно или не,
са влезли в затвора в дадена страна, за да изтърпят своето из-
казание. И ако в затворите по една или друга причина попаднат по-
вече лица затворници, годни за работа, безспорно длъжност е на
всяко правителство да организира използването на техния труд.

Други народни представители и народни представители! В на-
шата страна още в 1922 г. с закона за работата на затворниците се
постави началото на използването на техния труд по възможност
по-разумно, по възможност по-рационално. Оттогава досега този за-
кон претърпя две изменения, но в края на краищата ще трябва да
признаем, че и до тази минута въпросът не е поставен на нужната
висота. С измененията, които ни се предлагат сега от г-н министра
на правосъдието, се цели именно това — да се създадат по-благो-
приятни условия, при които трудът на работилниците-затворници да
бъде използван по възможност по-добре, по-доходоносно, по-про-
дуктивно, с оглед на интересите на самите затворници-работници,
на интересите на самата държава и на обществото.

Въпросът има една чисто морална страна. Със създаването ра-
бота на затворника-работник той се поставя в положение да не гние,
така да се каже, защото трудът облагородява, трудът преражда
човека, трудът го потиква към нещо по-добро. Ако българската
поговорка "Леността е причина на всички пороци" може някъде
да се приложи, безспорно тя може да се приложи по отношение на
неработенето, на бездействието на годините за физическа работа
затворници в затворите. С днес предложения законопроект се дава
едно по-добро разрешение на този въпрос. В нашите 23 затвора има
към 6,000—8,000 здрави физически затворници-работници, чийто труд
трябва да бъде така организиран, използването на техния труд тря-
бва да бъде поставено на такива начала, че да може той да даде
результати лично за тях като работници, като работещи хора, а също
така и чисто материални резултати за самата държава.

В този законопроект се дава ново разрешение на въпроса. Създава
се едно автономно учреждение при Министерството на право-
съдието, наречено ОРЗАТ, което ще разполага със стопанствата, с
работилниците на всички затвори, а същевременно ще разполага и
с нужните материални средства. Министерството на правосъдието
сключва заем в размер на 100,000,000 лв. от Българската земедел-
ска и кооперативна банка за тази цел. Като имаме пред вид и по-
рано отпуснатите 34,000,000 лв., тази организация — ОРЗАТ — ще
разполага всичко с 134,000,000 лв. оборотни средства за всички
работилници и предприятия при всички затвори в нашата страна.
При това положение, когато имаме безплатния труд на 6,000—8,000
затворници-работници, когато имаме нужното количество средства
за целта, не може да се откаже, че действително се създава една
организация, при която трудът на тия затворници-работници ще
бъде поставен в такива условия, при които те ще изкарат не само
нужните средства за своята издръжка, но и нещо повече.

Вярно е, че държавата с задържането, с затварянето на извест-
но лице преследва не само свои наказателни, правни цели. Трябва да
се знае, че въпросът е и чисто материален. Затворникът, влязъл в
затвора, ще бъде издръжан от държавата или отчасти от родите-
лите му и в такъв случай издръжката му теже на бедната дър-
жавна каса и на плещите на родителите му. Поставен в положение
да работи, да не лежи, да не лентяйствува, той ще изкарва за себе
си, но същевременно ще изкарва и нещо повече. С други думи, тази
организация, поставена на принципа на самоиздръжката, ще даде
възможност на държавата да не отделя в последствие никакви сред-
ства за издръжка на затворите. И аз мога да ви дам някои данни,
от които се вижда, че в това отношение постъпленията се постои-
нно засилват.

По бюджетите за годините 1944, 1945 и 1946 предвидените суми
да постъпят от затворите и фактически постъпките са, както
следва: за 1944 г. е предвидено да постъпят 30,000,000 лв., а са
постъпили 38,645,000 лв.; за 1945 г. е предвидено да постъпят
25,000,000 лв., а са постъпили 50,000,000 лв.; за 1946 г. е предви-
дено да постъпят 89,000,000 лв., а са постъпили 118,000,000 лв.
Казвам кръгли цифри. От тези цифри личи, че постъпленията от
ден на ден се увеличават.

След създаването на закона за работата на затворниците през
1922 г. създадох се доста работилници при затворите. И мога да
ви кажа следните цифри. До 9 септември 1944 г. е имало 29 ра-
ботилници във всички затвори — общарски, шивашки, дърводел-
ски, хлебарски, железарски и пр. Значи, в продължение на 22 го-
дини са създадени тия 29 работилници. От 9 септември насам спо-
ред данните, които взех от Министерството на правосъдието —
значи, само за година и нещо — са учредени 39 такива работил-
ници. Новите работилници са: 12 тухларни, 5 каменоломни, 4 коп-
ничарски, 4 дърводелски, 2 бичварски, 2 книговежи, 2 риболовни,
1 общарска, 1 картонажна, 1 рогожарска, 1 автомобилна, 1 хими-
ческа за произвеждане на валцована мас и 1 за произвеждане мая
за сирене. Следователно за приблизително година и половина ние
имаме създадени нови 39 от различно естество работилници при
затворите. Или кръгло в този момент работилниците при затво-
рите са на брой всичко 68.

Тенденцията е тия работилници да се усъвършенствуват, в сми-
съл да бъдат снабдени — сравнително условията, при които жи-
веем, и средствата, с които разполагаме — със съоръжения, за да
могат да дадат доброкачествен и достатъчен материал. Тенден-
цията е същевременно да се открият и редица нови работилници,
за да може да бъде използван трудът на всички работилници-затвор-
ници съобразно техните занятия и наклонности. Защото в края на
краищата отечественофронтовското правителство стои на станови-
щето, че не може да бъде използван трудът от съдбата на тия 6—8 хи-
ляди работилници-затворници, между които, както казах, има и слу-
чайно попаднали хора, между които има и хора, които могат, след

като престоят известно време в затвора и излязат, да се отдадат на честен труд, с който да се прехранват, и въобще да бъдат полезни на семействата си, да бъдат полезни и на държавата, да бъдат полезни и на обществото.

Според сведенията, които ни се дадоха, проектира се при Централния затвор в София да бъде построена и тютюнева фабрика, в която да бъде пласиран трудът на работничките затворнички, да бъдат построени и една-две тухлени фабрики и пр., та всичките онези работници, които прекарват в затвора, да специализират занаята си или да научат нови занаяти, та щом излязат от затвора, да бъдат, както казах, полезни на себе си, а същевременно и на обществото.

Мога да ви дам други данни по отношение лавките. До миналата година лавките са давани под наем. Обаче от началото на тази година те се използват, стопанисват от самите затворници. За цялата година от наемите на лавките са постъпили кръгло 1.816.000 лв., а тази година, понеже лавките се стопанисват от самите затворници, според данните, дадени от министерството, за един месец са постъпили 530.000 лв. кръгло. От това личи, че при стопанисването на лавките от самите затворници доходите ще бъдат 5—6 пъти по-големи.

До миналата година, когато са отпускани работничките-затворнички за държавни нужди, да работят в държавни предприятия, общински предприятия или други обществени предприятия, за тях работничките не е плащано нищо, освен храната, като евентуално им е давана и квартира. От миналата година обаче е изработена таблица от самото министерство, според която, когато такива работнички се отпускат за работа, плаща им се. Само за миналата 1946 г. са постъпили 22.673.419 лв. В това отношение е направена една крачка напред, защото, уважаеми народни представители и представителки, в чл. 37 на днес предложения законопроект специално се говори, че от доходите, които идат от работата на затворничките-работнички, известен процент ще получават и самите работнички. Затворничкият работнически труд се калкулира от самото Министерство на правосъдието, по-право от там се утвърждават тарифите таблични, и с оглед на това, как работи работничкият, със собствени средства за производство ли, с уреди ли, от къде получава материалите, направо от клиентите ли, държавата ли му ги дава и пр., той получава известен процент от доходите чрез тая организация, на която се туря началото с този законопроект. 25% от чистия доход ще взема държавата, обаче един значителен процент ще взема и работничкият-затворник.

Значи, както виждате, имаме едно малко по-друго отношение на отечественофронтовското правителство към затворника, към човека, който по една или друга причина е попаднал под ударите на закона, влязъл е в конфликт с правните норми на страната и излежава своето наказание.

Г-да народни представители и представителки! С чл. 17 от законопроекта се дава известна привилегия на наказателния отдел при Министерството на правосъдието, под чието ведомство са всички затвори, да може да се снабдява с нужното количество земи от Министерството на земеделието, респ. от поземления фонд, в които земя да бъдат обзаведени модерни земеделски стопанства при затворите. Мога да ви кажа, че през 1944 г. при затворите са обработвани 3.800 декара земя, през 1945 г. са обработвани 4.860 декара земя, а през 1946 г. — 6.065 декара земя. Както виждате, ежегодно земята, която се обработва от така наречените земеделски стопанства при затворите, се постоянно увеличава.

С чл. 17 на законопроекта се дава тая привилегия; просто задължително, щом има подходяща земя и затворът, респ. Министерството на правосъдието поиска да бъде отпуснато известно количество земя за обзавеждане на модерно земеделско стопанство, такава земя ще трябва да бъде дадена. Според данните, които ни се дадоха, около 24.000 декара земя ще бъде на разположение на всички земеделски стопанства при затворите, които ще бъдат модерно обзаведени, в които ще се произвеждат зърнени храни, фураж, зеленчуци, плодове, сортови семена, годни, първокачествени, за посев и т. н. и т. н. С фуража, добит в тия земеделски стопанства, ще се отглеждат стада овци, говежда, кокошки, свински и пр. и пр., които ще бъдат в състояние да дадат доход, нужни в голяма степен за издръжката на самите затворници, а същевременно ще се продава на пазара на частни лица, на кооперации и пр. Според същия чл. 17 се дава привилегия на затворите да вземат от държавните опитни станции доброкачествени материали за посев, да вземат за своите животновъдни стопанства доброкачествен материал от скотовъдните стопанства.

Следователно, уважаеми народни представители и представителки, с този законопроект се цели цялата тази работа да бъде поставена на здрави, солидни начала, за да даде действително добри резултати, които ще бъдат безспорно в интереса на нашето стопанство. Трудът, който по нашата конституция се приема като обществен фактор, който ляга в основата на нашия живот, който ляга в основата на нашата нова народна отечественофронтовска държава, този труд, безспорно, ще трябва да бъде най-рационално използван и в затворите.

Уважаеми народни представители и представителки! Това не са празни приказки, защото ние имаме налице всички условия. Ако за друго нещо можем да спорим, дали ще се осъществи или няма да се осъществи, тук ние имаме безплатния труд на 6—8 хиляди работнички, имаме нужните средства, имаме нужната организация и резултатът ще бъде още по-добър, ще бъде налице в най-скоро време.

Преди да завърша, ще ми позволите да ви дам някои данни, които взех от нашия, Врачанския, затвор. Те са следните:

Стопанството при Врачанския затвор разполага с 290 декара собствена земя, от която 100 декара се обработват като зеленчукова градина, а 190 декара — като ниви и овошния градина. Затворът досега е вземал под наем и е обработвал ливади до 1000 де-

кара и ниви до 300 декара. През 1946 г. този затвор е извършил следните благоустройствени работи и строежи: построяване на женско отделение за настаняване на жените-затворнички; построяване на вариница, от която само миналата година са добити над 500.000 кгр. вар; построяване на модерен свинарник на една площ над 600 кв. м., сеновал на площ 200 кв. м., три масивни сгради на карсера на площ 1200 кв. м.; изкопаване канал за напояване на земеделското стопанство; изработване площта непосредствено до затвора, за да се увеличи градината; полеже мястото е каменисто, изхвърлиха се 23.000 кубика камениста земя и се замести с плодonoсна; посадени са 300 броя различни плодни и други дръвчета; има животновъдно стопанство; забравих да кажа, че е започната постройката на извор, от който да се напоява цялото земеделското стопанство около затвора; създадено е едно животновъдно стопанство, което има сега 120 овце, 130 свине, 320 кокошки, от които миналата година са получени 2.000 пилета, 10 глави въпрегатен добитък и пр.; 5 рибарници на една площ декар и половина; само миналата година е извадена 1300 кгр. риба; има каменна карьера, на която средно работят 140 работнички; миналата година е работено на нея 288 дни и са изработени 40.320 надници, като от тая карьера са получени над 10.000 кубика строителен материал — каменни блокове, чакъл и пр.; в същата са направени и изпечени миглион и половина тухли. При същия затвор има организирана стругарна с 30 работнички, тишлерна с 35 работнички, кошничарска — с 30 работнички, за детски играчки — с 15 работнички, коларо-железарна — с 5 работнички, бичварна — с 5 работнички и пр.

Драги народни представители и представителки! Аз вземам за пример само Враца, за да подчертая, че това, което е там, е в общи линии във всички затвори. С този законопроект се поставя началото на още по-добра, стегната, добре обмислена, добре финансирана организация, която ще даде възможност работничкият-затворник да бъде поставен да работи при една напълно човешки условия, да бъде прероден в работата и по такъв начин да бъде полезен на себе си, на семейството и на държавата.

Аз заявявам от името на нашата парламентарна група, че ще гласуваме законопроекта по принцип. (Ръкоплескание)

Председателствуващ д-р Георги Атанасов: Има думата народният представител Марин Личев.

Марин Личев (ЗНП): (От трибуната) Г-жи и г-да народни представители! Законът за работата на затворниците е внесен от кабинета на Александър Стамболийски и гласуван на 8 февруари 1922 г. Първите грижи, които са оказани към затворите и затворниците, са от тогава, и ако е постигнато нещо, то е благодарение също на това, че Александър Стамболийски лично е изпитал на гърба си негодите в затворите, както поради отношенията към затворниците, така също и поради условията, в които те са се намирали. Също така и основаването на фонд „Затворническо дело“ е негово дело.

Сега се предлага да се направят някои изменения в този закон. Аз искам да засегна на първо място едно от тия изменения, да видим доколко то е целесъобразно.

Иска се включването на политическите затворници в категорията на ония, които са задължени да работят. Имало е дълги спорове не само у нас, когато е внесен законопроектът за работата на затворниците — върху него са се изказали по начало и тогавашните комунисти чрез Васил Мулетаров — но и във всички западноевропейски парламенти, относно положението на политическите затворници, попаднали в затвора да изгърпят някое по-леко или по-тежко наказание. Трябва да бъде подчертано особено сега, когато има един закон за защита на народната власт, който закон цели да закрепим една отделна власт, че пристрастието на известни органи на властта, не ще съмнение, ще бъде винаги в ущърб на ония граждани, които си позволяват да говорят срещу властта или да направят нещо, което не е угодно на тая власт. И в такъв случай гражданството се намира вече в едно още по-застрашително положение.

Затова когато се говори за политически престъпления и за задължителността на политическите затворници да работят, трябва да ви посоча съображенията в закона от 1922 г., поддържан и от комунистите. Това е било на 8 февруари 1922 г. Във дневниците на Народно събрание е отбелязано така: „Не може да се иска задължителност за работа на политическите затворници и на осъдените за дубой, затова защото осъдените за дубой и политически престъпления са осъдени за идейни престъпления, които не са съединени с морално падение на лицето, което ги е извършило. Те често свидетелствуват за неговата духовна мощ, макар и да са влезли в колizia със закона.“

Виждате сега какво е било становището тогава. А това е становището и на всички хора, които се отнасят по-благоклонно към политическите затворници. Коя причина налага сега изменението на чл. 3 от закона за работата на затворниците, за да се отегчи положението на политическите затворници? Политическите затворници има и ще има. Може би в затворите ще попаднат много хора случайно, поради това, че запичават една идеология — както имаме случая сега с един от социалдемократите, който беше освободен впоследствие. За написването на една статия той беше поставен в затвора, където прекара повече от 10 месеца. Щом като в закона не е предвидено никакво облекчение за политическите затворници, още от първия ден той трябва да бъде принуден да работи. На такава хора се налага, според нас, още едно наказание в тия случаи, което е наложено от съда, защото задължителността на работата сега е поставена в ръцете на директора на затвора, докато по-рано всичко това беше в ръцете на съдебната власт, представлявана от прокуратурата, където всеки можеше да се обърне, когато пожелае да потърси защита на интересите си. Днес вече директо-

рът на затвора е една институция, която не е лесно достъпна за народа, той не е блистител на законите, за да пазят от нарушения или произвола на по-малките от него или на самия него. Положението на затворниците, не само политически, но и всички, може би се влошава с това. Заради това смятаме, че тази промяна, която се иска за политическите затворници, трябва да се премахне, за да не попаднем в противоречие с общите разбирания и с това становище, което е възприето от всички културни народи.

Допуска се подследствените затворници и подсъдимите, неосъдените още от първата инстанция лица да работят, ако желаят. Аз смятам, че думите „ако желаят“ не са още гаранция, че тези хора няма да бъдат накарани да работят.

Министър Ради Найденов: Те самите желаят да работят.

Марин Личев (ЗНП): Аз не се съмнявам, че някои ще искат да работят.

Министър Ради Найденов: Бай Марине, от къде намираш ти, че от директора зависи дали ще работят или не? Директорът ще наблюдава технически работата, а целият въпрос е уреден от закона.

Марин Личев (ЗНП): Ще Ви кажа.

Министър Ради Найденов: Я го прочети, и ще видиш.

Марин Личев (ЗНП): За подследствени и за неосъдени още винаги се презумира, докато не бъде доказано противното и докато не бъде издадена присъда, че е невinnen. В затвора може всякога да попадне и някой невinnen, особено при условията, при които се намирате. Понеже зависи само от директора — ще ви кажа по-късно и нещо друго — аз мисля, че там ще се провежда чисто партийна политика и всички ще бъдат заставяни да работят, както и сега много затворници работят, въпреки че не желаят.

Някой от мнозинството: Вие искате фашистите и убийците да не работят.

Марин Личев (ЗНП): Не е въпросът фашистите да не работят, а въпросът е за едно законно уреждане.

Аз ще ви кажа и друго. Досега затворите се охраняваха от войска и войската беше най-сигурната гаранция, че никой не може да проникне в затвора. Днес затворите се охраняват от милиция и всеки партиз може да влезе в затвора.

От мнозинството: А-а-а!

Марин Личев (ЗНП): Има такива случаи, и аз ще ви ги изброя, ако стане нужда, за да видите какво става в затворите. Щом директорът ще разпорежда, тогава вече няма гаранция. Друг е въпросът, ако съдебната власт надзирава, ако от нея зависи кой да бъде пуснат и кой не. А сега и пускането на затворниците няма да зависи от прокурора, а ще зависи само от директора. Той ще пуска когото си иска. Затуй тази промяна, която се иска, не отговаря на справедливостта, на правотата.

Аз смятам, че ние отиваме много далеч, когато прокаваме този принцип в законопроекта и оставяме в това отношение властта изцяло в ръцете на директора. Наистина, казва се, че той е под надзора на Министерството на правосъдието, но то е много далече от затвора и докато случаят стигне по него, много работи могат да станат. Смятам, че това е много несправедливо. А прокурорът, вие знаете, се намира под ваш надзор. Той е пренесен орган, който може винаги да надзирава, по силата на положението, че прокурорът е блистител на закона и пазител на реда, и да изправя известни допуснати грешки и своеволия, които могат да последват в затвора.

Затуй следва навсякъде в законопроекта, където е употребена думата „директор“ да бъде заменена с думата „прокурор“. На директора може да се възложи техническото ръководство на предприятието или на затворниците вън от затвора, тъй като това не е прокурорска работа. Но справедливостта и законите трябва да бъдат пазени, така както са пазени досега.

Какво е сега положението на затворника? Аз ви поменах, че Мулетаров е говорил, когато е бил разискван законопроектът за работата на затворниците. В спор с покойния Александър Стамболийски в Народното събрание тогава той е казал: „Вие употребявате труда на затворниците, за да подкрепите държавата, защото не можете да си приключите бюджета.“ Буквално тия думи е употребил. Той е казал още, че затворът трябва да бъде мястото, откъдето затворниците да излизат с известно пречупване на техни морални качества, ако са нарушили и са влезли в колизия с реда, да бъдат изправени, т. е. да се действва върху тях възпитателно, чрез обучение, и свободно, не принудително да могат да се занимават в затвора, за да се отвлече вниманието им и да станат редовни хора. Когато Мулетаров е говорил това и то твърде рязко — аз не искам да ви повтарям думите му, имам набелязано това, което е говорил — той е искал да подчертае само едно: че затворът трябва да играе само своята роля, че той не може да бъде предприятие на когото и да било за експлоатация на труд или за някакви други цели, каквито ще видите по-напред.

Ние смятаме въобще, че трудът в затвора, трябва да бъде организиран така, както само условията позволяват. Не може да се създават права на директора например да праща затворниците вън от затвора на разни предприятия, някъде далече от самия затвор, където никой не може да контролира и никой не може да знае в какви условия се намират тия затворници и как ще бъдат хранени. Хората, които се намират в затвора, са приковани там от държавата, за-

аът ги е приковал и законът трябва да се грижи за тях. Не може да бъдат оставяни на произвола на човек, който може да провежда чисто партийна политика.

Независимо от това, не може с такава принуда, която е прокарана в законопроекта, да се убие всяко човешко достоинство в човека и той да падне под нивото дори и на животното, изпънявайки известна задача, според желанието на някого. Ако това би било полезно, и на други места затворниците биха били поставени така. Но никъде те не се поставят така. Напротив, и затворниците трябва да бъдат почитани като хора, доколкото те не са паднали в очите на обществото и не са вредни за обществото, особено пък политическите затворници.

Министър Ради Найденов: Бай Марине, я кажи кой текст на закона унижава затворника до нивото на животното?

Марин Личев (ЗНП): Сега ще Ви отговоря.

Министър Ради Найденов: Аз го заявявам още отсега, и нека народните представители да чуят, че това наше законоположение — затворниците да работят — е предвидено по тяхно собствено желание. Ние поставяме въпросът иначе, г-да народни представители — да не ги пускат да работят, защото запазването тайната на следствието и нуждата за ограничаване на затворниците налага това — но самите затворници го желаят и ние отговаряме на това тяхно желание.

Марин Личев (ЗНП): Поставете въпроса така: който желае да работи, да се запише да работи.

Министър Ради Найденов: Нали така е поставен въпросът в законопроекта?

Марин Личев (ЗНП): Но пишете го тогава така и дайте гаранция, а не директорът да урежда този въпрос. Дайте прокурорът или съдът да разрешава този въпрос — до прокурора или до съда да се подава заявлението. Но, после ми отговорете.

Има и един друг въпрос. В самия законопроект, така както и Мулетаров е казал, би следвало да се открие отделна глава за възпитание на затворниците, за издигане на техния морал. За това ни къде в законопроекта не се говори. Говори се само за експлоатация на труда на затворниците.

Министър Ради Найденов: Като се трудят, нали се възпитават!

Марин Личев (ЗНП): Не може да се възпитават така, защото работят задължително.

Има и друга една слаба страна. Когато се пращат затворниците да работят вън от затвора, не само че няма надзор върху тяхното здраве и хранене, но има и нещо друго. Калкулирането на техния наплатищ се извършва от неотговорни хора, които могат да не представят сметките в тяхната действителност. Прочетете чл. 37 и ще видите. Калкулирането ще става сигурно въз основа на общата печалба или не зная на какво — не е обяснено — и то така, че да може изданичката на затворника да падне сигурно под едно много ниско ниво, та в края на краищата трудът му почти да не бъде заплатен. Ние смятаме, че трудът на затворника трябва да се заплаща, за да може това да служи като възпитателно средство за изправяне на личността. Иначе, ако вие карате затворника да работи ангария, ако не му плащате и не го храните, на какво ще прилича това? До 30% ще се заплаща трудът на затворника. Но при калкулирането може да се падне много ниско, защото никъде в закона не е обяснено как ще става калкулирането и може затворникът да работи и да не получава нищо.

Има и друго нещо. Докато по-рано това се определяше от прокуратурата, от местния съд, кой затворник ще работи тежка и кой лека работа, сега това е предоставено да го урежда министерството. Когато министерството ще урежда въпроса за тежкия и лекия труд, аз питам: колко време ще трябва да мине, за да се определи даден затворник дали трябва да работи лека или тежка работа, напр. в случаите, които са предвидени в закона за малолетните, или за навършилите пределната възраст, или за заболелите и пр? Това е тежък апарат, който няма да даде абсолютно никакъв резултат.

Но има още едно нещо. Докато в сега действащия закон се предлагаше 20 работни дни да се смятат за 30, сега се прави една добавка и се казва, че за ония, които са проявили особено умение и особено старание, директорът на затвора им зачита 30 дни за 15 работни дни. Не намирате ли, че тази мярка тук вече зависи от личността? Тя не може да бъде обоснована и тя не може да подтикне...

Министър Ради Найденов: Това няма да поддържам аз. Това е погрешно.

Марин Личев (ЗНП): ... към съравнование. А точно това е писано в законопроекта.

Министър Ради Найденов: Туй е писано в мотивите към законопроекта, но не е писано в законопроекта.

Марин Личев (ЗНП): Щом сте го писали в мотивите, значи ще искате да го прокарате.

При тия бележки, които направих, ако те се вземат под внимание и законопроекта бъде надлежно коригиран, понеже това е дело на Стамболийски, заявявам, че ние ще подкрепим законопроекта. Но пак казвам, ние смятаме, че с тия положения, които

са прокарани в законопроекта, се унижава човешкото достоинство и че затворниците стават повече трудеши се същества в смисъл, че се употребяват като работен добитък, че не се запазва човешкото в тях, че не се дава издигане, за да могат да се изправят. (Ръкоплескавия от опозицията)

Председателстващ д-р Георги Атанасов: Има думата народният представител г-н Петър Братков.

Петър Братков (сЛ): (От трибуната) Уважаеми г-жи и г-да народни представители! Внесеният от г-на министъра на правосъдието законопроект за изменение на закона за работата на затворниците в някои отношения безспорно внася подобрения в досега действащия закон за работата на затворниците, но в някои отношения той внася влошаване и ограничения, които считам, че не хармонизират с провъзгласените цели на този законопроект.

Според досега действащия закон работата на всички затворници по принцип е задължителна. Изключенията са предвидени в чл. 3 на този закон, що се касае до работата на подследствените затворници, на подсъдимите, неосъдени още от първата инстанция и на осъдените за политически престъпления. На тези три категории затворници по действащия закон работата в затвора не е задължителна. В законопроекта сега се припохват сиво първите две категории затворници, а именно подследствените и неосъдените от първата инстанция. За тях незадължителността на работата в затвора се запазва и по законопроекта. Що се отнася до третата категория затворници — осъдените за политически престъпления — работата от факултативна, каквато беше по действащия закон за работата на затворниците, се обръща в задължителна.

Правилно ли е това становище и трябва ли да се усвои от Великото народно събрание този принцип — задължителността на работата да бъде разпространена и върху политическите затворници или не?

Искам да кажа, че становището на нашата парламентарна група, аз считам, че това не бива да бъде усвоявано от Великото народно събрание и че този принцип за задължителността на работата на политическите затворници трябва да бъде отхвърлен. Съображенията ми за това са следните.

Още откакто се създаде класическата доктрина за политическото престъпление, създател на която е историкът на реставрацията Гизо, на политическото престъпление се гледа като на особен род престъпление, привилегировано престъпление. Подчертано е многократно, подчертано е и от големи социалисти-марксиста, какъвто е Пол Лафарг, какъвто е Енрико Ферри и пр., че политическият престъпник, този, който е осъден за политическо престъпление, се движи не от користи съображения, не от лични съображения при извършването на дадено деяние, с което влиза в конфликт с закона, а се движи от обществени съображения, движи се от мотиви от обществен характер. Може би неговите съображения да не са правилни, да не хармонизират с даден политически режим — това е отделен въпрос. Факт е, обаче, че политическият деец, когато действа, когато провежда известно политическо поведение, вследствие на което може да попадне под ударите на закона, не се ръководи от лични, егостични, себични, карьеристични съображения, а се ръководи изключително от обществени съображения. Поради това още от времето на реставрацията до ден днешен на политическите престъпници се гледа като на ядосни престъпници, както подчерта колегата, който говори преди мене. За това те не бива да бъдат поставяни при същите условия при извършване на наказанието, при които са поставяни другите категории престъпници, които извършват съответно наказания в затвора.

Ето защо аз се противопоставям и моля и Великото народно събрание да не се съгласява, изключението, което е предвидено в чл. 3 на досега действащия закон за незадължителността на работата на политическите затворници, да бъде премахнато. Напротив, аз искам то да бъде запазено.

В чл. 13 на досега действащия закон за работата на затворниците е предвидена една особена отговорност за чужди деяния, за чужда вина. Когато група затворници са изкрани във ватвора на работа и някой от тях, възползвайки се от обстоятелствата, се отклони и избяга, всички други затворници от тази група се лишават от облагите, които им се дават във връзка с тяхната работа в продължение на 6 месеца. Установява се една солидарна отговорност за всички затворници за деянието на един от тях, който се е възползвал и се е отклонил от работата, избягал е от затвора.

Аз смятам, че тази самоконтрола, която съществува в стария закон, трябва да бъде премахната. Позвовете да се позова на един случай от близкото минало, когато нашият другар Младен Стоянов, който извършваше наказание във Видинския затвор, изпратен о една група затворници на общинското стопанство „Св. Петър“ да бере липов цвят, се отклони и избяга. Бяха съдени надзорците, бяха лишени от всички облаги за положения дотогава труд затворниците, които бяха в неговата група. Справедливо ли беше това наказание за другите затворници — да отговарят те за деянието на Младен Стоянов, когато може би — и аз подозирам — те са улешили в бягството, за да се спаси като политически затворник? Не беше справедливо. Защо вне сега повтарят тази неправда и я запазват в законопроекта? Аз считам, че принципът, всеки един да отговаря за своите деяния, трябва да бъде прилаган и по отношение на затворниците, и затова тази отговорност, която е установена в чл. 13 от стария закон и която се припохват и от законопроекта, трябва да отпадне.

В законопроекта е проведен принципът не за безвъзмездния и безплатен труд, а напротив: за това, което ще произведе един затворник като работник в едно земеделско стопанство, в една ферма скотовъдна, птицевъдна, в някоя работилница при затвора и пр. и пр., предвижда се съответно възнаграждение. Това е един принцип, който ние напълно одобряваме.

Обаче от този принцип се правят изключения, с които ние смятаме, че може, при организацията, която се създава, да стане известно злоупотребиение. В чл. 36 от законопроекта се казва, че „на държавните, общинските и други обществени учреждения, с разрешение от министерството, могат да се отпускат затворници за работници във ватвора срещу заплащане.“ С това постановление се спазва принципът, който е прокаран в законопроекта. В алинея втора обаче на същия чл. 36 се казва, че „при особени случаи и със специално разрешение от министерството могат да се отпускат затворници за безплатна работа.“

Какви са тези особени случаи, когато могат затворници да бъдат отпускани на общини, на държавни учреждения и пр. и пр. да работят безплатно — в законопроекта не е указано. Затова ние считаме, че това изключение, което се създава с алинея втора на чл. 36 от законопроекта, трябва да бъде премахнато. Принципът за възнаграждаване на труда на затворника трябва да бъде запазен. Какъв ще бъде размерът на това заплащане, това вече не е принципен въпрос. Но принципът за възнаграждението трябва да бъде запазен. Такива изключения, каквито не са конкретизирани, а е само казано „особени случаи“, без да се пояснява какви са тези особени случаи, по какви признаци те ще се различават от обикновените други случаи, са опасен прецедент, при който може фактически да се използва трудът на затворника безплатно.

Ето защо аз считам, че това изключение трябва да бъде премахнато.

Против другата, поставена от законопроекта цел — да се създадат образцови стопанства при затворите — ние по принцип нямаме нищо. В мотивите към законопроекта е казано, че престоят в затворите да бъдат оземлени с хиляди декари земя. През 1929 г. 21 от съществувалите затвори са обработвали всичко 3002 декара земя, а през 1946 г. — чухте от данните, които ви даде г-н Тодор Тихолов — тези затвори са разполагали с около 6000 декара земя. Земята обаче между отделните затвори не е равномерно разпределена. Докато например Неврокопският затвор през 1929 г. е разполагал само с 5 декара работна земя, а Хасковският само с 20 декара — виждате какви минимални количества — Разградският затвор е разполагал с най-голямо количество работна земя — 316, следван от Видинския затвор с 269 декара земя. Оттогава насам ватворите са оземлявани било с общинска земя, било с държавна земя. Но тази земя, с която разполагат, безспорно е недостатъчна, за да могат да се обезпечат една образцова, както се казва в законопроекта, стопанства. И затова се налага ватворите да бъдат оземлени с повече земя.

Като нямаме нищо по принцип против оземляването на затворите, против стремениа да се създадат образцови земеделски стопанства, образцови работилници и пр., все пак обаче под съмнение се поставя думата „образцови“ по простата причина, че трудът в тези стопанства е принудителен. Принудителният характер на труда на затворника може да бъде оправдан само със специалната цел, която се поставя на труда на затворника. Пряката цел на работата на затворника е не да се създават стопански блага чрез робски и принудителен труд, какъвто е трудът на затворника, а да се доведе неговото морално изправление, защото наказанието, лишаването от свобода не е достатъчно за някоя особена категория престъпници. Затова, щом ние признаваме труда като основен възпитателен фактор в съвременната педагогика, защо да не бъде признат той и в затвора, където разполагаме с психически и морално дегенерираща хора, каквито са болшинството от криминалните престъпници?

Но, казвам, за образцови стопанства при принудителен труд не може да се говори. Може да се преследва една цел — трудът да бъде колкото се може по-производителен: като се набавят съответните технически средства, като се направи ватворникът колкото се може по-заинтересуван в резултата от него дейност и пр. и пр., да се добият по-големи икономически резултати. Но да се счита, че с принудителен труд могат да се създават образцови стопанства, които да служат като пример за обществено строителство, е един опасна самозмама, която може да доведе скоро до разочарование тези, които поставят такава цел на законопроекта.

Като одобряваме по принцип законопроекта, внесен от министъра на правосъдието, ние ще настоям за поправка в комисията на тия някои неспособности, които се съдържат в него, каквато е особено тази за задължителността на труда на политическите затворници. Ние държим на това, политическият затворник да има сам правото на избор да работи или не. Трудът може да е принудителен за затворника. Аз съм съгласен с тия, които поддържат задължителността на труд в едно отношение: че за един затворник е хитър път по-добре, благодат е за него, вместо да слуша леново пошхо в килиите разкази за разни криминални истории, вместо да слуша цинизми, вместо да гледа разваления въздух и да не вижда слънцето, да излезе на полето да положи един труд, който ще го освежи, и където ще се открие за момент от тази убиваща в морално отношение човека атмосфера, каквато съществува в затвора.

Но все пак, пред вид на това, че политическите затворници са затворници, които се държат при особен режим; пред вид на това, че на тях се позволява да работят, ако са „интелигентни“, повече за своето интелектуално издигане и пр. и пр., отколкото да се ползват на физическо напрежение, което е присъщо на физическия работник; и пред вид на това, че задължителността на труда на политическият затворник може да унижи един голям политически деятел, каквито случаи за съжаление в нашата история имаме доста много, както в миналото, така и в настоящето — ние се обявяваме против задължителността на труда на политическият затворник. (Ръкоплескавия от опозицията)

Христо Юруков (р): Много е важно, кой може да бъде политически затворник. Днес само един реакционер може да бъде политически затворник. И за него е истинско благо — от обществено гледище — да отиде на полето или в някоя работилница да работи.

Петър Братков (сЛ): Същото нещо до вчера го разправяха фашистите. Същата аргументация. (Ръкоплескания от опозицията)

Председателстващ д-р Георги Атанасов: Има думата народния представител г-н д-р Иван Пашов.

Д-р Иван Пашов (к): (От трибуната) Уважаеми г-жи и г-да народни представители! Поставен е на разглеждане от Великото народно събрание законопроект за изменение на закона за работата на затворниците. Трябва да се забележи, че затворите съществуват още от най-дълбока древност. В феодализма строен затворът е служил за задържане на престъпника до произнасяне на присъдата или до внасяне определения му откуп. В капиталистическото общество затворите вече започват да служат като наказателно средство. В спехата на империализма с изострянето на класовите противоречия, господстващата буржоазия и фашизмът установяват в затворите един най-жесток и убийствен за затворниците режим. Започва се системата на мъчения и изтезанията. Затворниците се държат в крайно нехигиенични условия. В пълен ход са нечовешките дисциплинарни наказания като: карцирне, побойща, вковаване във вериги, беззъбници и т. н. На затворниците не се позволява да четат, да пишат, забранява им се да се свържат с близките си.

Аз смятам, че не е необходимо тук по това да се говори, толкова повече, че една голяма част от самите вас са изпитали сладостите на фашистките затвори. С ръста на революционното движение и борбата за демократически свободи на народите не са малко случаите в разни страни на избиране на затворниците под маската на комунизма или убийства при случай на бягство.

Не липсват такива случаи и в нашата страна. Мястото му тук е да отбележим, че през лятото на 1927 г. в Софийския централен затвор се подготвялише вартоломеевска нощ — избиране на политическите затворници. Няколко души криминални затворници под ръководството на агент-провокатори започват да копаят и да готвят канал за бягство. Подготовката не е чужда на затворническата упрека. Каналът се копае по план, знае се точно мястото, където той ще излезе. Взимат се мерки за охрана на мястото и когато ще излезат бегълците, да бъдат избити там.

Постановката на избиране на криминални затворници е трябвало да послужи за наваляване в затвора на разни отговорни и неотговорни фактори, за да избият политическите затворници. Всеки ден опасността се приближаваше, започнаха вратите на килиите да се приотваряват, като всички ключалки — сюрмета — които се намираха отворени на вратите, започнаха да се изваждат. Всеки от вас, който е бил в Софийския централен затвор, знае, че когато затворът е бил строен, поставени са били особени ключалки, наречени сюрмета, с които затворникът може да се затвори в ключарят отворен не може да отвори вратата, ако затворникът не отвори. Това е от онова време, когато затворът е бил строен. Целта е била да не стават изстъпления нощно време над затворниците. В 1927 г. бяха останали още по вратите на някои килии такива именно ключалки-сюрмета.

Управата на затвора нареди тия сюрмета да бъдат извадени от вратите на всички килии. Започнаха да обикалят затвора и вътре и вън палачите, като кошостояници, ежедневно. Военни и други свомат. Политическите затворници и останалите криминални, които са чужди на това дело, не знаят абсолютно нищо. Докато един ден пристига една „блага“ — вест, какво че над политическите затворници се готви едно страшно изстъпление: поголовното им убийство. Това не е чуждо нито на управата, нито на правителството тогава. И благодарение достойнството на един висш — може сета открито да го кажем — чиновник в Министерството на правосъдието, съобщава се на един от близките на затворниците че се готви това пълно дело и да вземат мерки за тяхното спасяване.

Когато политическите затворници, в числото на които и сам аз бях, узнаха това, между тях настъпи тревога. И се реши каква да бъде защитата на политическите затворници. Виждаме пред очите ни как ключалките се вадят и значи всеки момент отговорни и неотговорни могат да нахълтат в килиите. Реши се готвеното престъпление да бъде изнесено с дописка пред общественото мнение. И когато дописката се напечата в пресата, чак тогава правителството решава да разкрие канала. И една сутрин в затвора навлизат агенти, полиция, войници, военни и т. н. Вдига се цяла тревога в затвора. Тогавашият прокурор г-н Петков ръководи разкриването на канала. Идват и търсят, къде е тоя канал. Търсят-търсят, обаче нищо не могат да намерят. Не им казват, защото имат точно установен план откъде започва да се копае, до къде е достигнало копането, всеки ден се знае по докладите, понеже това е под ръководството на агент-провокатори. Агентите се връщат при прокурора и казват: „Няма, обходихме всичко“. — „Има, казва прокурорът: търсете“. Търсят, търсят, не могат да намерят. Най-сетне им казват: идете в едни кои си килии, дръпнете оттам леглото, вижте, огледайте стената и ще намерите къде е. И отиват в едни крайни килии, която е съседна на едно стълбище на затвора, почукват и намират дупката, която е много добре маскирана. Оттам се излиза на това стълбище, слеза се долу в подземнието на затвора и оттам започва каналът. Така разкриха този канал.

След това голямата част от политическите затворници бяха разпръснати по разните провинциални затвори. Така се свърши тая работа и така се спасиха политическите затворници от едно поголовно избиране в затвора. А трябва да ви кажа — от сведенията, които се получиха тогава — че и в средите на самото правителство е имало нееднакво разбиране по този въпрос. Едни настоявали, че трябва да се избият политическите затворници, някои пък казвали, че моментът не бил подходящ, че България ще бъде изложена. И тогава именно се започва да бъде разкрит каналът. Тоя стъпка, казвам, когато дописката излезе в печата.

Но всичко това, г-жи и г-да народни представители, е било в епохата на феодализма, капитализма, империализма и фашизма.

Цветан Максимов (зНП): И сег е така.

Д-р Иван Пашов (к): С великото дело обаче на 9 септември 1944 г. нашата страна навлезе в нова отечественофронтовска епоха, в отечественофронтовската ера. Задачата на затвора днес е съвършено друга.

Стоян Божков (зНП): Същата.

Д-р Иван Пашов (к): Сега не се цели унижаването, оскърблението, заличаването на всяко човешко достоинство; не се цели физическото мъчение и изтезание. Целта е благородна: да се поизправи, да се превъзпита и подготви затворникът, за да стане достоен и почтен гражданин на родината.

Стоян Божков (зНП): Има ли сюрмета сега?

Д-р Иван Пашов (к): В подкрепа на казаното достатъчно е да се каже, че във всички затвори от 9 септември насам кипи една голяма просветна и възпитателна дейност. Само в Софийския централен затвор през 1946 г. са изнесени повече от 50 реферата, от които някои са четени по два, три и повече пъти. Ето и някои от самите реферати, за да видите, че тук не се провежда абсолютно никаква партийна политика, а се води една чисто просветна и възпитателна политика на затворниците, които по една или друга причина са попаднали в затвора.

Цветан Максимов (зНП): В Стара Загора така ли ги учеха, когато ги биеха?

Д-р Иван Пашов (к): Ето какви реферати са прочетени в Софийския централен затвор — а това е навсякъде във всички затвори в страната: „Произход и строеж на света“ — реферат, четен два пъти; „Произход на живота“; „Ролята на труда за очовечаване на маймуната“ — реферат, четен три пъти (Ожигление); „Първобитното общество“ — реферат, четен два пъти; „Робовладелческият строй“; „Феодално-крепостният строй“ — реферат, четен два пъти; „Първоначално натрупване на капитала“; „Чартисткото движение“; „Манифактури“ — реферат, четен два пъти; „Проста кооперация“; „Машинна и едра индустрия“; „Френска революция“ — четен два пъти; „Германска революция“; „Парижка комуна“; „Империализмът като висша фаза на капитализма“; „Два фактора на стоката“; „Процесът на размяната на парите и обращение на стоката“; „Превръщане на парите в капитал“ — четен два пъти; „Процесът на труда и процесът на растене стойността“ — четен два пъти; „Нормата на принадлежната стойност“ — четен два пъти; „Работен ден“ — четен два пъти; „Норма и маса на принадлежната стойност“; „Абсолютна и относителна принадлежната стойност“; „Превръщане на стойността или цената на работната сила в работна заплата — заплата по време, заплата на парче национално различие в работната заплата“; „Превръщане на принадлежната стойност в капитал“; „Съвременна теория на колонизацията“ — четен два пъти; „Трудово-земеделски кооперации“; „Разяснение на септемврийските събития от 1923 г.“; „Отечествената война срещу фашистка Германия през 1944/1945 г.“; „Туберкулозата като социално зло и борбата с нея“; „Смисълът на федеративна Югославия“; „Делото на Отечественния фронт“; „Материнство, брак и семейство в СССР“; „Икономически предпоставки на войните“; „Великата борба на съветската и българската войска в Унгария“; „Идеята за създаване траен мир в света“. Ето тези са рефератите, които са били четени.

Един от опозицията: Това не е ли политика?

Д-р Иван Пашов (к): Това не е било преди 9 септември, а след 9 септември. Който е бил в затвора преди 9 септември знае, че не само не се водеше просветна политика, но не се даваше едно парченце да прочетеш.

Петър Анастасов (сЛ): Кон вестници дават сега да се четат в затворите?

Д-р Иван Пашов (к): Всички отечественофронтовски вестници. При Софийския централен затвор е образуван хор, който през годината е изнесъл четири концерта и е вземал дейно участие при всички тържества, които са станали в затвора. Издадени са 69 броя стенвестници. Въведен е седмичен преглед на печата, като стават разисквания във връзка с вътрешните и международните събития, за да може да се лиде правилно ориентирание на затворниците по развиващите се събития. Затворникът, който временно е откъснат от общественото-политическия живот на страната, трябва да бъде правилно ориентиран върху всичко, което става, и утре, когато излезе навън, да бъде само полезен на себе си и на народа. Както вън, и там благородното съревнование и ударничеството в работилниците взема широки размери.

Няма никакво съмнение, че е огромна просветната и възпитателната работа, която след 9 септември се развива в затворите. Един от главните фактори за просветяването и превъзпитанието на затворника е трудът.

Уважаеми г-жи и г-да народни представители! Възползвам се от случая да отговоря на г-н Петър Братков, който преди малко се обяви против работата на политическите затворници. Той цитира и Пол Лафарг и други социалисти от онова време. Обаче г-н Петър Братков забравя едно нещо, че когато Пол Лафарг се обявяваше против труда, против работата на политическите затворници, ние живеехме при режима на капитализма. Тогава е едно, а сега е съвършено друго. Ние днес имаме отечественофронтовска епоха, ние имаме една народна власт.

Петър Братков (сЛ): По-лошо.

Д-р Иван Пашов (к): За вас може да е лошо, защото вие сте в услуга на реакцията. (Ръкоплескания от мнозинството. Възражения от опозицията)

Петър Братков (сЛ): И сега бият в занданите, както по-рано.

Цветан Максимов (зНП): Сега бият повече.

Д-р Иван Пашов (к): Няма по-тежко наказание за един затворник — който е бил в затвор, ще го знае много добре — от това да го поставите в положение на бездействие.

За да служи трудът като възпитателен фактор, той трябва да бъде производителен. Иначе резултатът ще бъде отрицателен. Историата в това отношение ни сочи примери. При капиталистическия режим трудът в затворите се е прилагал като мъчение и наказание. Така например затворниците са били заставяни да пренасят купища камъни от едно място на друго и обратно, или пък да пълнят трапиза с вода и след това да я изчепват и т. н. и т. н. Това е довеждало до извънредно голямо възбуждение между затворниците, правени са бунтове, които са били потушавани с кръви. Такъв е бил трудът при капиталистическия начин на производство и капиталистическия режим. Затуй именно трудът днес трябва да бъде производителен. Преди години четох едно изследване, направено върху затворници в германските затвори, в което се изнасяше, че поставените в единични килии затворници без да работят, без да им се дава да четат и да се срещат с други хора, след няколко години изгубват способността да мислят и започват да говорят съвършено несвързано, а и голяма част полудяват. Сам лично аз съм свидетел как двама млади хора, поставени при такива тежки, убийствени условия във Врачанския затвор, полудяха.

Както ви е известно, в проекта на основния ни закон — конституцията — трудът е признат за основен обществен фактор. Трудът е и трябва да бъде дълг, чест и достойнство за всеки работоспособен гражданин и гражданка. Всеки трябва да бъде създател — творец на блага. Който не работи, не трябва да яде. Ако това е така за свободните граждани и гражданки, толкова по-затължително е за ония, които по една или друга причина са попаднали в затвора. И там те могат да бъдат творци на блага. От друга страна време е вече затворите да престанат да бъдат тежест на държавния бюджет. Напътя се те да преминат на самоиздръжка. А това е напълно възможно. Достатъчно е да се въведе една здрава организация за това. А и законопроекта цели точно това.

Както се знае, при повече от затворите има работилници, от които по-главните са: дърводелски, обуварски, шивашки, железарски, козинчарски, книговезки, хлебарски, бъчварски, тухларски, консервни, розгарски, риболовни, каменоломни, картонажни и др.

Най-много работилници са развити при Софийския централен затвор, а именно: голяма печатарска, обуварска, шивашка, железарска, книговезка, хлебарска, дърводелска, автомобилна, химическа, работилница за произвеждане мая за сирене.

Независимо от това, при всички затвори имаме обезвредени зеленчукови градини, които задоволяват нуждите не само на затвора, а излизат на свободния пазар и служат за регулатор на цените.

Хлебарската работилница при Софийския централен затвор се преработва, инсталират се нови машини и ще има един капацитет към 3 милиона килограма хляб годишно за задоволяване нуждите на софийското гражданство.

Трябва да отбележим, че до 9 септември 1944 г. при затворите е имало всичко 29 работилници — както каза колежата Тихолов — които след 9 септември са се увеличили на 39. Тяхното изброяване тук не е необходимо.

Аз разполагам със сведения за различните работилници, съществували при всеки отделен затвор, но да ви занимавам с тях не е необходимо тук.

Напътя се работилниците при затворите да се разрастват и развират, да могат да послужат като основа за изграждането на големи държавни фабрики, от които държавните магазини ще могат да се снабдяват с евтина и доброкачествени произведения и ще се задоволяват голяма част от нуждите на населението.

Аз съм длъжен тук да отговоря на г-н Братков. Той не е против труда, но трудът, казва той, трябва да бъде доброволен, незадължителен, тогава именно ние ще можем да образуваме образцови, модерни стопанства, земеделски и други. Освен това трябва трудът да бъде възнаграден. Ами пита се: по закона за работата на затворниците трудът на затворниците не е ли възнаграден? Възнаграден е. Всички знаете, че в закона за работата на затворниците има постановление, в което се казва, че два работни дни се смятат за три. Освен това, от онова, което затворниците изработват, се отделя част, процент, и се раздава на самите затворници, заплаща им се. Вярно е, че те няма да получат такава напътя, каквато получават работниците навън, но вие трябва да имате пред вид и това, че когато един затворник работи два дни, смятат му се за три дни и следователно, ако той работи през всичкото време на годината, 1/3 от наказанието му ще се намали. Ето, това е едно възнаграждение, един постъпък за работа. И ако ударническото и стрелническото се развиват така много, ние бихме могли да помислим в комисията дали не може по някакъв начин те да бъдат насърчени и в затворите. Аз по-надолу ще ви кажа как се гледа на затворниците например в Съветския съюз. И там затворниците създават блага, творят.

Ние смятаме, че затворите трябва да преминат на самоиздръжка. Вие знаете, че всяка година в бюджета на държавата се предвижда приход от работилниците при затворите. Ето например какво сме предвидили в бюджета за постъпки от работилниците — и то само онова, което може да бъде отнесено като приход на държа-

вата, чист приход, без да се смята онова, което е дадено на работилниците, без да се смята онова, което те са изляли от зеленчуковите градини и т. н., без да се смята онова, което те са построили в постройки, надстройки, подобрения на самите затвори и т. н. и т. н.

От работилниците при затворите е било предвидено да постъпи в държавния бюджет както следва: за 1944 г. — 30 милиона лева, а са постъпили 38.645.567 лв.; за 1945 г. — 25 милиона лева, а са постъпили 58.848.672 лв.; за 1946 г. — 80 милиона лева, а са постъпили 118.507.546 лв. Тук не се смята онова, което е заплатено на самите затворници, нито пък онова, което е извършено към самите затвори, като: постройки, надстройки, модерни свинарници, кокошарници, зайчарници, работилници, машини и други, което, пресметнато, възлиза на десетки, може би на стотици милиони лева и което иначе би било тежест на държавния бюджет.

Разполагам със сведения за тези подобрения, които са станали във всички затвори в страната. Няма да ви занимавам с тях. Извършена е една колосална работа. Колежата Тихолов ви изнесе тук какво е направено само при Врачанския затвор. Същото е направено във всички други затвори.

Г-жи и г-да народни представители! Позволете ми да спра вниманието ви и върху едно друго обстоятелство. Една част от затворите са вече оземлени, обезвредят се най-модерни земеделски стопанства по последната дума на агротехниката. Ще се произвеждат сортови семена и ще се раздават на населението, като му служат и за пример.

Позволете ми тук едно малко отклонение. Варненският затвор е оземлен с едно голямо количество декари от чифлика на Ючормански. Сега Министерството на правосъдието е в преговори да откупи целия негов инвентар, всичката земя, която е останала, с всичките жилища и други помещения в стопанството, и там ще бъде обезвредено едно истинно модерно земеделско стопанство, като за управител остане същият този Ючормански, който се е проявил като един отличен стопанин в своето собствено земеделско стопанство. Това ще бъде едно образцово държавно стопанство, което ще служи за пример на околното население, ще го снабдява със сортови и други семена. Там ще се открият и скотовъдни ферми, в които ще се отглежда расов елитен добитък, който ще бъде раздаван на населението за разплод. Виждате каква перспектива за работа се разгръща.

Независимо от това на попадналия в затвора, работейки, му се отдава възможност да научи един занаят и утре, когато наново излезе в гражданския живот, ще може спокойно да се отдаде на работа и да изкарва прехраната си. Аз познавам много бивши затворници, криминални затворници, които в затвора научиха занаят и днес са отлични майстори и най-почтени граждани на нашата страна. И благодарение на това, че те, по една или друга причина попаднали в затвора, са се отдали на работа в работилниците, научават занаят и излизат от затвора с професия.

В закона за работата на затворниците е предвидено, че не всичко, каквото затворникът е изработил, му се плаща. Една част се задържа за негова сметка, и когато той напуска затвора, дава му се и той излиза с известни средства и високо самочувствие. За всеки затворник, който е работил в затвора, в работилниците или където и да е, един процент от неговото възнаграждение, което му се следва да получи, се задържа за негова сметка, и бира се един капитал, една сума, и когато излезе, дава му се на ръка и той няма да мисли да отиде някъде да открадне и ограби, защото няма на първо време с какво да посрещне своите нужди, и излиза от затвора с едно действително високо самочувствие.

Приложението на закона за работата на затворниците, както се казва и в самите мотиви към законопроекта, се е натъкнало на известни несъобразности и нередности. С законопроекта се цели отстранението на всичко, което се е оказало нередно и нецелесъобразно, затова той се явява крайно навременен. По сега действащия закон за работата на затворниците за известна категория затворници работата не беше задължителна. В това число спадяха и политическите затворници. Те се ползуваха, както се казва, с известна привилегия. Те можеха да бъдат изкарвани на работа само с тяхно съгласие.

Тук г-н Братков привежда за пример един изнемощял, възрастен, стар човек. Как ще го караш да работи? Това е народна оф-власт, и когато тя вижда, че този човек е нероботоспособен, много естествено, че няма да го карат на работа, а ще го запазят и ще го гледат. Ами, г-да, когато аз бях по лагерите, питаха ли ме работоспособен ли съм или не? По цял ден копаех, пътища прокарвах.

Цветан Максимов (зНП): И сега е така.

Д-р Иван Пашов (к): Когато трудът става обществен фактор, когато той е чест и достойнство, всеки трябва да се счита горд, че излиза да работи и да твори блага за себе си и за народа. (Ръкоплескания от мнозинството)

Иван Копринков (сЛ): Александър Ганчев, 70-годишен човек, копае в „Росица“.

Един от мнозинството: Кой е той?

Друг от мнозинството: Като е враг на народа, ще копае. (Оживление)

Д-р Иван Пашов (к): С разглеждания законопроект се прави отклонение от досегашната практика. Както вече казах, трудът е основен обществен-стопански фактор. Той е дълг, чест и достойнство за всеки работоспособен. И политическият затворник, като свободния гражданин, е длъжен да бъде творец и създател на блага, а не да бъде търтей на държавата и на обществото.

В законопроекта се прави изключение само за подследствени затворници, и то с оглед интересите на следствието. Тук се налага следствието да бъде по-бързо завършено, а не да се проточи в месеци и години, както понякога става, или пък да се вземат всички предпазителни мерки, за да не му се пречи. В епохата, в която живеем, хора без работа не бива да стоят.

С законопроекта се прави друго едно отклонение относно работата в работилниците при затворите, за които прокурорите се грижеха. Това е една техническа работа, която се предоставя на директорите — това, против което тук преждеговорившите г-да въстаници. Няма защо ние да казваме сега как ще се работи в работилниците, какво ще правят какви неща ще произвеждат, какви поръки да вземат и т. н., с което досега прокурорите се занимаваха. Това е работата на директора. Той се занимава с тази работа под контрола на Министерството на правосъдието. Трябва да освободим прокурорите да се занимават с тях работи.

В затворите има около 6000 души здрави работоспособни хора, на които трудът трябва да бъде използван за ползени за обществото блага. По този начин самите затворници няма да бъдат в тежест нито на близките си, нито на държавата. А това ще им помогне час по-скоро те да излязат навън и се наредят наново в редицата на достойните граждани на нашата родина. Както навън в производството, така и при работата на затворниците, благородното съревнование и ударничество трябва да бъде насърчавано. В това отношение може да се поучим от великия Съветски съюз. Така например четем, че водачът на индустриалната партия — проф. Рамзин, като затворник е награден с ордена „Ленин“ и званието „герой на труда“. Той е политически затворник, но, както виждате, той е получил награда от Съветския съюз. (Ръкоплескания от мнозинството) Как това съревнование и ударничество може да бъде поощрявано, е въпрос, който може да бъде обсъден в комисията.

От името на парламентарната група на Българската работническа партия — комунисти заявявам, че с поправките, които могат да бъдат направени в комисията, законопроекта, който е крайно напреден, ще го гласуваме единодушно, по принцип. (Ръкоплескания от мнозинството)

Председателстващ д-р Георги Атанасов: Има думата народната представителка д-р Вира Златарева.

Д-р Вира Златарева (з): (От трибуната. Посрещната с ръкоплескания от мнозинството) Г-жи и г-да народни представители! Наказателноправната наука познава борба между две системи на отношение към извършените престъпления — наказателната система и системата на осигурителните мерки. Едната система включва в себе си искането, щото на престъпник да бъде причинен злост заради това, че той е извършил престъпление на престъплението злост. Другата система, системата на осигурителните мерки, слага цен-търа на тежестта само върху въздействието върху престъпника. Тази система на осигурителните мерки иска изключително поправяне на престъпника. Затова, че той е извършил престъпление, не трябва в същност да му се отвърща с зло, а целта трябва да бъде, обществото да бъде запазено от извършване на други престъпления, от повторение, същият престъпник да върши престъпления. Заедно с това осигурителните мерки, които държавата би взела, трябва да научат престъпника по друг начин да води своя живот, по обществено полезен начин.

Борбата между двете системи в наказателноправната наука — дали да има наказание, или да има само осигурителни мерки — доведе до една средина. Днес наказателноправната наука приема, че наказанието е абсолютно нужно, обаче приема заедно с това, че осигурителните мерки трябва да бъдат комбинирани с наказанието, за да стигнем до най-съвършената обществена защита.

И системата на наказанието, и системата на осигурителните мерки обаче при днешното разбиране не отричат труда на затворниците. Напротив, приема се, че трудът трябва да бъде в основата на различните видове осигурителни мерки, които трябва да бъдат прилагани по отношение на прегрешилите, по отношение на престъпниците, с задача да се даде ново, трудово възпитание на този, който е извършил престъпление. И както трудовото възпитание изобщо приема принципа: Дай на ума работа, занимание, за да не върши престъпление, така в системата на осигурителните мерки се приема, че този, който извърши веднъж престъпление, трябва да бъде научен на труд, трябва да бъде възпитан да извършва съществуването си, прехраната си по определен трудов начин, за да може да му се даде възможност за съществуване такава, че да не върши престъпление.

Наказателноправната наука обаче приема от години наред, че трудът трябва да бъде комбиниран с наказанието в смисъл, че наказание ще се наложи на този, който е извършил престъпление, че му се причини зло, което в същност се съдържа в наказанието, но заедно с това чрез труда човек трябва да бъде върнат в обществото като обществено полезен.

Ние имаме закон за работа на затворниците, създаден в 1922 г., по време на управлението на Стамболийски в изпълнение програмата тогава на Земедельския съюз, който програма искаше всеки български гражданин и всяка българска гражданка да бъдат приучени на труд. И когато по време на Стамболийски се приемаше законът за трудовата повинност, тогава, подобно на днес, се изказа от тогавашната опозиция мнението: как така ти принуди-телно ще искаш хората да работят? В една реплика с Стамболийски се казва: никъде по света задължително не се карат хората да работят.

Недялко Атанасов (ЗНП): От кого? Кажете — от комунистите,

Д-р Вира Златарева (з): Не. Народниците, драги, казва това тогава. Комунистите знаят да работят. Те са работници.

Недялко Атанасов (ЗНП): Не. Мулетаров го каза.

Д-р Вира Златарева (з): Тогава Стамболийски изрече историче-ските думи: „Ако ние трябва да даваме терк на света, ще даваме.“ (Ръкоплескания от мнозинството) И вие знаете — с закона за трудовата повинност, с нашето българско отношение към труда ние дадохме терк на света.

Тогава се прие законът за работа на затворниците, за да бъдат приобщени и затворниците към общата народнополезна работа, към която Стамболийски искаше да приобщи целия български народ.

И когато днес ние вънасяме едно изменение в закона за работа на затворниците, ние разширяваме онова отношение, което Стамболийски прокарваше тогава, и го разширяваме по същия начин, по който днес разширяваме чрез трудовите бригади идеята на Стамболийски за трудовата повинност. (Ръкоплескания от мнозинството).

Главната цел на закона за работата на затворниците безспорно е да можем да получим едно изправление на престъпниците чрез приобщаването им към труда.

Заедно с това обаче ние имаме и една стопанска цел. Ако приемем, че в свободния живот не трябва да съществуват търтеи, не трябва да съществуват хора, които да живеят на чужд гръб, ние също така трябва да създадем условия, щото затворникът да изкара прехраната си, да заслужи прехраната си. (Ръкоплескания от мнозинството) И това е всъщност стопанска цел, която трябва да се преследва — затворниците да имат чувството на достойнство, че живеят на свой гръб.

Ние имаме обаче, другарки и другари народни представители, различни отношения към труда. За трудещите се трудът е въпрос за чест и достойнство. За онези обаче, които носят дълги червени нокти, за да покажат, че те никога не са работили, за тях той е унижение. Да прошава колегата Братков — ние сме били студенти и не смятам, че той е от тях — но онези, които искат да защитят от принудителен труд хората, в същност приемат, че трудът е унижение, споделят разбирането, че трудът е унижение.

Петър Братков (ЗНП): Труд, но не задължителен.

Д-р Вира Златарева (з): Отнася се, колега, въпросът, за политически престъпници. Трудът трябва да бъде задължителен. И ако днес един човек не е стигнал до съзнанието, че трудът е въпрос за чест и достойнство, ние трябва да го приучим към това съзнание (Ръкоплескания от мнозинството)

Въпросът за политическите престъпления безспорно е един неотресен юридически въпрос. Безспорно ние не можем да имаме еднакво отношение към един криминален и към един политически престъпник. Към какво обаче, другарки и другари народни представители, ние не можем да имаме еднакво отношение? Към мотивите, поради които единият върши престъпление и другият върши престъпление. Когато ние смятаме, че дадено лице е престъпник с оглед на дадена правна система, с оглед на даден правно-политически момент, от гледището на правно-политическия момент ние имаме и в двата случая един и същ интерес — да върнем чрез наложената мярка един прегрешил пред обществото към обществено-полезна работа. В това отношение трябва да имаме еднаквост в отношението и към криминалния и към политическия престъпник, в задачата ни да ги върнем и двамата като обществено-полезна хора. И понеже смятаме, че тъкмо чрез труда всички могат да бъдат изправени и върнати към обществено-полезна труд, ние имаме към този труд отношението, че той е унижение и че трябва да защитим поради това политическия престъпник от този труд и да оставим този унижение за криминалния престъпник. Тъкмо обратното — достойнството на човека трябва да бъде защитено чрез дадената му възможност да работи. Това достойнство на човека ние го защитаваме чрез еднаквото отношение, което имаме както към криминалния престъпник, така и към политическия престъпник. И двамата трябва да смятат труда въпрос за чест и трябва да работят. (Ръкоплескания от мнозинството)

Ние обаче трябва да се съобразим с нещо друго, с нещо специално българско. Ние имаме хора, които никога в живота си не са работили, никога в живота си не са изкарвали къшей хляб от своя труд. А има между тях хора, които са общественици по професия. Онези, които не може да живеят на свой гръб, в смисъл да осигури прехраната си чрез своя труд, той не трябва да живее и на гръба на обществото като общественик. (Ръкоплескания от мнозинството) Ние смятаме, че за общественика е много по-важно отколкото за всеки друг човек, да брани своето достойнство, и то чрез приучаването си да работи. Онези, които не работят, как може да проповядва и да иска от хората да работят? С какви очи ще се явим пред нашите хора да искаме да участвуват в двегодишния стопански план, когато в същност смятаме, че трудът е унижение? Това значи, че ние няма да участвуваме лично в този стопански план. А който не може да иска от себе си, той не може да иска и от другите това, което не иска от себе си. И за тази група общественици, които са свикнали да живеят на чужд гръб, на гръба на народа, нека наказанието бъде това, че те трябва да бъдат приучени да работят. (Ръкоплескания от мнозинството и възгласи „Браво“!)

Иван Копринков (СЛ): Вие на чий гръб живеете като общественици?

Председателстващ д-р Георги Атанасов: (Звън)

Д-р Вира Златарева (з): Аз от 15 години съм адвокатка, другарю! (Възгласения от опозицията)

Иван Копринков (сЛ): Вие бяхте при Пантев на служба в Дирекцията на полицията.

Председателстващ д-р Георги Атанасов: (Звъни)

Иван Копринков (сЛ): Вие бяхте на служба в Дирекцията на полицията.

Цветан Максимов (зНП): Кажете, какво общо имате с Гиневски и с русата дама?

Д-р Вира Златарева (з): Има съдилища и те ще си кажат думата. Ако е въпрос за политическо престъпление, ако има наказане и ме накарат да работя, аз не се страхувам, че ще ме накарат за политическо престъпление да работя, защото съм работила и сега работя.

Иван Копринков (сЛ): На фашистките правителства служеше ти.

Д-р Вира Златарева (з): Въпросът е, другарки и другари народни представители, за политическия момент, в който се внася това изменение на закона за работата на затворниците. Вие знаете, че преди няколко дни гласувахме закона за стопанския план. По този план в цялата страна се започва възстановяване, започва едно стопанско заздравяване на страната. Тия 6 или 8.000 затворници ние трябва, при наказанието, което им е наложено, чрез задължителен труд да ги върнем обротно като здрави граждани на страната. С този законопроект ще се даде възможност те да участвуват в общонародната работа за възстановяване на страната и да се чувствуват у дома си, да се чувствуват въобще приобщени към този трудов ентузиазъм, който трябва да създадем между целия български народ. (Ръкоплескания от мнозинството и възгласения от опозицията)

И затова, с оглед на този политически момент, тъкмо сега ние трябва с ръкоплескания да приемем законопроекта.

Парламентарната група на Българския народен земеделски съюз вижда в изменението на този закон продължение на реформаторската дейност на Стамболийски и ще го гласува с акламация. (Ръкоплескания от мнозинството)

Председателстващ д-р Георги Атанасов: Има думата народният представител г-н Серги Златанов.

Серги Златанов (зНП): (От трибуната, посрещнат с ръкоплескания от някои народни представители от опозицията) Г-жи и г-да народни представители! Поставен е на разглеждане един законопроект, който интересува едно общество, което българския народ много малко го вижда и много малко знае за неговия живот, за неговите страдания и за неговите болки. (Възгласения от мнозинството)

Един от комунистите: Много хора от народа лежаха в затворите.

Серги Златанов (зНП): Аз много съжалявам, че на тази национална трибуна не се качи един от другарите политзатворници от Работническата партия — комунисти... (Възгласения от комунистите)

Крум Миланов (к): Д-р Пашов е политически затворник!

Серги Златанов (зНП): Аз не зная за него. Съжалявам. (Оживление и възгласения от комунистите)

Председателстващ д-р Георги Атанасов: (Звъни)

Серги Златанов (зНП): ... и да се разгледа този въпрос с нужната сериозност, затова защото ние, политзатворниците, които бяхме в затвора, знаем на какви изпитания сме били.

Често пъти се говори, че политзатворниците в затвора имат специални привилегии, а пък си спомняме, че през фашистко време политзатворниците бяха много по-зле от криминалните затворници.

Г-жи и г-да народни представители! Когато ще изработваме един закон за специалното общество, за обществото, което ще трябва да бъде поставено под специални условия, аз искам ние да бъдем достатъчно внимателни, осторожни, затова, защото там има различни категории свят. Там има криминални затворници, които при каквито условия и режим да ги поставиш, пак ще си останат престъпници.

От мнозинството: А-а-а!

Серги Златанов (зНП): Има въобще хора — това пак ние, политзатворниците сме наблюдавали — които какъвто режим да дойде пак ще си останат престъпници. Не че те са престъпници по природа, другари, но те са израстнали при специални условия. Условията, при които е порастнал един човек, са го направили престъпник. (Възгласения от мнозинството) И заради това, за криминалните престъпници ще трябва да има специално законодателство. Ще трябва да има специално законодателство и за ония, които отиват там да лежат заради своите разбирания и заради своите идеи.

Аз искам да се погледне сериозно на този въпрос как и по какъв начин ще можем в утрешния ден да намалим въобще затворниците в нашата страна, затова защото, от това какъв про-

цент затворници има в една страна, се определя нейното културно, нейното политическо състояние. Колкото повече затворници има в една страна, толкова по-зле е в материално, културно и политическо отношение тази страна. (Ръкоплескания от опозицията) И за да премахнем затворниците в нашата страна, било криминални, било политически, ние ще трябва сериозно да помислим и да създадем специално законодателство, което — какъвто е внесенят законопроект — по пътя на труда, по пътя на работата да преминем въобще това зло, което съществува. Действително има криминални престъпници, които, ако не ги ангажираш в затвора в труд, в работа, никога няма да ги поправиш. Обаче аз тук поставям специално един въпрос — нека да си вземе бележка г-н министърът, говоря като човек, който съм наблюдавал живота в затвора: когато един затворник работи, ще трябва да му се отдели известна сума, ще трябва да му се дава един процент, за да получи една сума в момента, когато ще излезе от затвора, т.е. като отиде пак в сред обществото, да може с нея да посрещне своите нужди.

Един от мнозинството: В законопроекта се казва.

Серги Златанов (зНП): Обаче в законопроекта въобще не се казва, че ще се дават никакви средства, а се говори, че неговото плащане ще е в зависимост от това, че той излежава своето наказание.

Поставя се доста сериозният въпрос за политзатворниците. Тези, които са осъдени от Народния съд, за мене не са политзатворници, те са криминални престъпници. Аз много пъти съм съжалявал, че ние, които бяхме народни съдии, виждаме такива гадове свободно да се разхождат и дори след 9 септември се пускат на свобода да си ходят въобще при семействата и т. н.

Димитър Михайлов (к): Вие искате амнистия.

Серги Златанов (зНП): Никой не им е искал амнистия. (Възгласения от мнозинството) Когато се поставя въпросът, че политзатворниците ще трябва да работят принудително, ние сме съгласни да работят, но между труд и труд има разлика. Има два вида труд: физически труд и умствен труд. Не можете вие в този момент, когато се касае действително за антифашисти и политзатворници, които са доказани антифашисти, и които заемаха важни постове в нашата страна след 9 септември, след като ги осъдите, да ги пратите да работят груб физически труд. Тези хора са не-обходими на българското общество, на българския народ. Трябва да им дадете право, свободно да определят дали ще вземат книга и лопата, или ще вземат книга да учат и да работят пак за българския народ. (Ръкоплескания от опозицията) Аз смятам, че така те по-добре ще се проявят. И аз си спомням в този момент мой другар Дуню Дунев, който е дал миса трудове в областта на земеделието. И сега, когато той е в затвора, вие ще му отнемете възможността да продължи своята полезна работа в областта на аграрните въпроси, по които той пише. (Ръкоплескания от опозицията)

Действително нашият учител Александър Стамболийски, с когото много често се спекулира, когато е мислил за това общество специално в затвора и е разгледал как и по какъв начин ще може да се поправи положението на един затворник, той е изменил законна е и казал, че затворниците, които работят в затвора, ще бъдат по-добре. И ние ще ги поощрим. Единствен той измени закона. А в този законопроект няма нищо повече от това, което нашият учител Стамболийски създаде навремето, освен един специален ограничения за политзатворниците, които са действително антифашисти. Я ми кажете, ще можеше ли нашият учител Александър Стамболийски, за когото другарката Вира Златарева говореше ще можеше ли Кръстю Белев, комунистът, ще можеше ли затворник като Достоевски да напишат своите именити трудове, ако всички бяха принудени през цялото време да работят груб физически труд? (Ръкоплескания от опозицията) Не. И заради това аз от тази национална трибуна ви говоря, г-да народни представители, специално за политзатворниците. Недай Боже, може да се случи в утрешния ден и някой от вас и от нас да попадне в затвора като политзатворник.

От мнозинството: А-а-а!

Серги Златанов (зНП): Няма нищо чудно в света. Така и Стамболийски разправяше, че няма да падне, така и Ляпчев разправяше навремето, че няма да падне, така и вие днес разправяте.

Петко Кунин (к): Мина то!

Серги Златанов (зНП): Но има нещо по-силно — това е поветата на живота. И аз ви моля, когато решавате този въпрос, когато ще гласувате този законопроект, дайте свобода на политзатворниците те да определят какъв труд да използват, дали умствен или физически.

Крум Миланов (к): Политзатворници от „Неутрален офицер“!

Серги Златанов (зНП): Ако вие смятате бандитите и фашистите за политзатворници, смятайте ги. Аз ги смятам за бандити и фашисти.

Крум Миланов (к): Сегашните политзатворници са само с фашистки проявления, разбойници.

Серги Златанов (зНП): За мене не може да бъде политзатворник бандитът, насилникът и диктаторът, но за мене политзатворник в този момент е Дуню Дунев.

Георги Костов (к): Петър Коев.

Серги Златанов (ЗНП): Петър Коев — да.

Петко Кунин (к): Защо е Петър Коев там? За неговите връзки с фашисти-офицери. Как смееш да го защитаваш? (Ръкоплескания от мнозинството)

Серги Златанов (ЗНП): Вие произнасяте предварителна присъда по този въпрос. Ще има да си каже думата правосъдието. Тогава ще имате право да говорите като народен представител.

Петко Кунин (к): Ако правосъдието го оправдае, той няма да бъде затворник, следователно, за него не се касае; но ако правосъдието го осъди, ще трябва да работи.

Серги Златанов (ЗНП): Аз заявявам, че ако моят другар Петър Коев действително се е подал, както искате да твърдите, на такива елементи, той ще си носи наказанието. Но за мене Дуню Дунев е политзаключен (Ръкоплескания от опозицията), затова защото ви каза, че вие с два аршина мерите.

Петко Кунин (к): Защото разруши сто трудови кооперации — ватуй ли е антифашист Дуню Дунев?

Христо Юруков (р): За да имат време да промишляват заговори срещу народната власт — затова да им дадем умствен труд!

Серги Златанов (ЗНП): Българският земеделски народен съюз има ясно становище по този въпрос. И всичките опити, които вие правите да ни изхвърлите на такава позиция, не ви се удадоха и няма да ви се удадат. Ние имаме само един начин на борба — това е легалната борба по пътя на демокрацията, по пътя на народовластното. (Ръкоплескания от опозицията) И когато тук ще трябва да представляват селския елемент хора, които до вчера носеха връзки като тебе, а днес са се облекли в селски дрехи...

Добри Терпешев (к): Ти в затвора беше ли като нелегален?

Серги Златанов (ЗНП): Аз бях съден от фашистките бандити по закона за защитата на държавата и осъден на смърт.

Добри Терпешев (к): И сега ще отидеш в затвора, щом работиш против властта.

Серги Златанов (ЗНП): Аз бях съден от фашистките бандити. Земеделският съюз никога не е работил нелегално. И понеже, другаро Добри Терпешев, в този момент съществува един закон, по силата на който закон съществува Български земеделски народен съюз със секретар Никола Петков, и понеже българският народ е с нас, ние няма да конспирираме. (Ръкоплескания от опозицията). Но ако вие, другарю Добри Терпешев, в утрешния ден помислите вашия приятел Кимон Георгиев и издалете закон, с който ще закриете политическите партии, ние ще конспирираме, защото знаят, че ще бъде посегнато на българските политически свободи. (Ръкоплескания от опозицията) Това е истината, г-н Добри Терпешев.

Добри Терпешев (к): Легално прикритие на нелегални елементи — това е вашият съюз.

Серги Златанов (ЗНП): Вие бяхте заедно с Никола Петков. Аз бях в затвора, когато вие заедно с Никола Петков дойдохте на власт.

Недялко Атанасов (ЗНП): Няма да се хванем на тази въдица. Вие искате, ама няма го майсторът.

Петко Кунин (к): Кажете за писмото до двореца.

Недялко Атанасов (ЗНП): Седни. Има един труп между тебе и мене, който се казва Васил Петров. Нямаш морално право да говориш. (Ръкоплескания от опозицията)

Петко Кунин (к): Ти искаше да станеш министър из Филдов, на Багрянов. Това са фактите. (Ръкоплескания и „Позор!“ от мнозинството)

Недялко Атанасов (ЗНП): Пет години...

Димитър Цветков (ЗНП): Професор! Той ще ни учи на морал!

Серги Златанов (ЗНП): Заключение, заявявам от името на дебателите, които са ме пратили на тая трибуна, от името на ония, които и отгук (Сочи министерската маса) бяха признати, че са антифашисти и честни предани българци, че вие ще гласувате законопроекта с поправките, които изнасяме. Ако вие не направите тия поправки, в утрешния ден вие сами ще платите много скъп данък.

Крум Миланов (к): О-о-о!

Серги Златанов (ЗНП): Народната приказка казва: „Кой каквото прави, на себе си го прегъва.“ Кимон Георгиев на времето направи специален затвор в Ахилало и отиде при в него. Кой каквото прави, толкова ще куса. (Ръкоплескания от опозицията) Следователно ще зависи от това, какъв закон ще изковете за нашия народ. (Ръкоплескания от опозицията)

Председателстващ Петър Каменов: Има думата народният представител Христо Пунев.

Христо Пунев (сЛ): (От трибуната. Посрещнат с ръкоплескания от опозицията и смях и възражения от мнозинството) Г-жи и г-да народни представители! Въпросът е много сериозен и смяхът трябва да отстъпи място на спокойните разсъждения.

Някога в древността е имало едно мерило за престъпността — личното отмъщение или както го казват албанците „беса та беса“. Но-късно, с развитието на обществата, са се създали няколко школи за престъпността. Във днешно време две са главните школи: школата на Ломброзо...

Георги Костов (к): Ти от коя школа си?

Христо Пунев (сЛ): ... в школата, която казва, че условията създават престъпността.

Георги Костов (к): Ти си от школата на Тартюф, по физиономия, като те гледам.

Христо Пунев (сЛ): Школата на Ломброзо бе поддържана и от всички фашистки управници. Те, вместо да дават хляб и сигурност на българския народ, вместо да създават училища и гимназии за децата, за синовете и дъщерите на българския народ, създаваха затвори. Спомням си, цели тържества, дунани се устройваха, когато ще се открие някой провинциален окръжен затвор. Такова тържество бе — помня добре, ще си спомни и колегата Тихолов — откритието на Врчанския затвор. Повтарям, вместо да дад т хляб, сигурност, възпитание, училища за децата на българския народ, те създаваха затвори и смятаха, че всички техни политически противници са заклетни престъпници и трябва да отидат в затворите.

Един от мнозинството: Г-н Пунев! Вие се избрахте в листата на Цанков през 1923 г.

Христо Пунев (сЛ): Вярно е, че много работници комунисти отиваха в затворите.

Крум Миланов (к): Значи, цанковист беше ти?

Христо Пунев (сЛ): „Цанковист“ бях, когато като редактор на в. „Народ“ се явих в защита на един младеж-комунист, който пел „Интернационала“. И защото нарекох властта на Цанкова кървожадна, бях тикнат в затвора. (Ръкоплескания от опозицията) Струва ми се, че с д-р Цанов и с много други комунисти бяхме заедно в затвора. Помня много добре, когато бях в затвора...

Един от мнозинството: Кога си бил в затвора?

Христо Пунев (сЛ): В 1928 и 1929 г. — Когато бях в затвора, ставаше въпрос за работата на политическите престъпници. Една вечер, преди да затворят килият, излез в моята килия № 5 на Софийския централен затвор и ми съобщават: „Ти си малко нещо грамотен, поне така личи от данните по делото, утре ще бъдеш пратен на лека писарска работа.“ Целия ден и цялата нощ бях на „писарска работа“ да чистя клавишите! Не се отказвам от това задължение да чистя там, дето и аз ходя, но други затворници — криминални, осъдени за убийство, за кражба, за палежи бяха поставени на хубаво място, а политическите затворници бяха третирани като злодеи.

Димитър Цветков (ЗНП): Както е и днес.

Христо Пунев (сЛ): Г-жи и г-да народни представители! Когато разглеждаме днес този законопроект, трябва да влезем в положението на затворниците, и най-вече това задължение към тях следва да бъде поддържано от тези, които някога са били в затворите, както е бил уважаният д-р Цанов. Затвор ли е, казва народът, не ми го хвали! (Веселост) И някога във времената, за които говореше моят другар Братков, и сега, затворите са все едни и същи, все са четири студени стени.

Един от мнозинството: Не едни и същи хора са вътре.

Христо Пунев (сЛ): Ние дължим внимание към политическите затворници.

Диню Тодоров (з): Кажете на Колю Петков да ви направи един затвор.

Христо Пунев (сЛ): — Казах, че през фашистко време, вместо да се градят училища, градиха затвори, защото всички бяхме злодеи. Аз ви питам: при това възпитание, което ние даваме на училищата младеж сега, какво можем да очакваме? Г-н Костов! В Райково във Вапнярски роден край, един ученик уби учителката Тодорова. Може би той се е самоубил, но някой друг може би няма да дръзне да се самоубие. Той ще отиде в затвора. Но този ли младеж ще бъде виновен, този ли младеж на 16 години, който ние ще осъдим на смърт или на доживотен затвор? Ние ще бъдем виновни, защото така възпитавме младежта. „Смърт!“, „Смърт!“ се носи в цялата страна. Този вик създава лоши чувства в нашата страна.

Крум Миланов (к): Младежта е обсебана от трудов ентузиазъм.

Христо Пунев (сЛ): Какъв трудов ентузиазъм?

Крум Миланов (к): Трудови бригади се образуват.

Христо Пунев (сЛ): Ето една книжка от сп. „Звънче“. В това списание за деца от предшколска възраст, 6—7 годишни, има един разказ от Орлин Василев. Това списание се получава от моята внучка. Взея го от нейната масичка. В този разказ авторът Орлин Василев казва: „Този свят да бих могъл с две ръце да му хвана гръбмуня, да го смачкам и да го разкъсам!“ Е кажете, тази младеж, която ще чете това списание, с какъв морал ще бъде! Тя ще отиде в затворите. (Възгласения от мнозинството) Това ли дете ще бъде виновно, ако то още на ученическата скамейка стане разбойник или убиец, или ние ще бъдем виновници, че така поощряваме младежта?

Политическите престъпници носят друга душа, не душата на този, който е осъден на смърт или доживотен затвор. Всички знаем как отива политическият престъпник до подсъдимата скамейка и до затвора. Трябва да внимаваме и да дадем право на политическия престъпник сам да пожелае да поеме труда като дълг, като чест, като право, но ние да му налагаме това, ще бъде много жестоко.

Г-жи и г-да народни представители! Въпросът за затворите е един голям въпрос. Един затворник по-малко е една голяма чест за нашия народ. Една стена разградена от затвора е велика чест за нашия народ. Премахването на затворите ще бъде една велика заслуга за нашия народ. (Ръкоплескания от опозицията) Недейте ни служи само със арести и с политически присъди. Идвайте на щик не се мабождат.

Диню Тодоров (з): Когато се избирател о листата на Цанков, тогава се избира повече от 1.500 души.

Христо Пунев (сЛ): Вие не знаете нищо, любезни! Не сте способни да ме уязвите. Слушайте! Когато вие бяхте в затвора, моя милост имаше 86 дела по печата и присъди за 6 години и половина затвор. Не съм толкова черен, колкото вие си представяте

Георги Михайлов Добрев (к): Кажете, избирал ли си в Цанковата листа в 1923 г.? Какво се правиш на избирател!

Христо Пунев (сЛ): Не съм избирал в Цанковата листа и сега дойдох тук, въпреки вашето противодействие. (Ръкоплескания от опозицията) Тук съм идвал четвърти път и, ако съм жив и здрав, ако ме изпъдите из парадната врата, ще вляза през прозорците, пак ще вляза, а вие за пръв и последен път сте тук! (Ръкоплескания от опозицията. Възгласения от мнозинството)

Г-жи и г-да народни представители! От името на нашата парламентарна група заявявам, че така както е редактиран законопроектът, ние не ще можем напълно да го приемем по принцип. Той ще трябва да отиде в комисията да претърпи там изменения и тогава ще го гласуваме. (Ръкоплескания от опозицията)

Председателстващ д-р Георги Атанасов: Няма други записани.

Пристъпваме към гласуване. Тия г-да народни представители, които са съгласни да приемат на първо четене законопроекта за изменение на закона за работата на затворниците, така както беше прочетен от г-н секретаря, моля, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събранието приема.

Пристъпваме към следната точка от дневния ред:

Първо четене на законопроекта за изкупуване на принадлежащите на български поданици акции от дружество „Гранитонд“, София, и д-во „Лев“, Плевен.

Моля г-н секретаря да прочете законопроекта.

Секретар Илия Радков (з): (Чето)

„МОТИВИ“

За законопроекта за изкупуване на принадлежащите на български поданици акции от дружество „Гранитонд“, София, и дружество „Лев“, Плевен

Г-да народни представители! Производството на цимент и други строителни материали в България е монополизирано в ръцете на две големи предприятия — „Гранитонд“, София — „Лев“, Плевен. От друга страна, държавата е широко заинтересувана в общественото и частно строителство и това налага нейното участие в тия две монополни предприятия. За осъществяване на този широк и настоящ обществен интерес е необходимо изкупуването на акциите на българските поданици от тези дружества, каквато е целта и на предлагания законопроект. Изкупуването на акциите на първото от тия дружества ще стане по номиналната им стойност, а на второто — по номиналната, намалена с 20%. Изплащане на откупната стойност ще стане с безименни съкровищни свидетелства, носещи 3% лихва и платими в 15-годишен срок, като 230.000 лв. се изплащат в пари.

Моля ви, г-да народни представители, да одобрите и гласувате предложенния законопроект.

Гр. София, 10 февруари 1947 г.

Министър на финансите: Проф. д-р Ив. Стефанов

Подпредседател: Д-Р ГЕОРГИ АТАНАСОВ

ЗАКОНОПРОЕКТ

за изкупуване на принадлежащите на български поданици акции от дружество „Гранитонд“, София, и дружество „Лев“, Плевен

Чл. 1. Българската държава изкупува принудително всички акции, издадени от Българското акционерно дружество „Гранитонд“, за електрически, индустриални и минни предприятия, София и „Лев“, първа българска циментова фабрика, акционерно дружество, Плевен, които са записани в книгата за акционерите към датата на обнародване на този закон на имената на български поданици.

Чл. 2. В 30-дневен срок от обнародването на този закон всички акции, за които се говори в чл. 1, се депозират в Главната дирекция на държавните дългове за изкупуване.

Недепозиратите в този срок акции се конфискуват в полза на държавата с заповед на министъра на финансите, която се обнародва в „Държавен вестник“. Ако в 15-дневен срок от обнародване на заповедта конфискуваните акции не бъдат предадени на Главната дирекция на държавните дългове, те се считат за обезсилени по право и съответните дружества са длъжни да снабдят държавата, по искане на министъра на финансите, с дубликати от тях.

Чл. 3. Акциите на Българско акционерно дружество „Гранитонд“, за електрически, индустриални и минни предприятия, София, се изкупуват по номиналната им стойност, а акциите на „Лев“, първа българска циментова фабрика, акционерно дружество, Плевен, се изкупуват по номиналната им стойност, намалена с 20%.

Срещу откупната стойност се изплащат 200.000 лв. в пари, а за остатъка държавата издава на собствениците на акциите безименни съкровищни свидетелства, носещи 3% годишна лихва, начиня от деня, в който е изтекъл срокът за депозитане на акциите за изкупуване. Съкровищните свидетелства са платими с равни годишни рати в течение на 15 години, начиня от 1 март 1948 г. Държавата има право и на предплащане.

Съкровищните свидетелства служат за всички цели, за които служат и облигациите от заема на свободата.

Чл. 4. Правата, които произтичат за държавата от изкупените и конфискувани акции, се упражняват от министъра на финансите.

Председателстващ д-р Георги Атанасов: Няма записани оратори.

Ще пристъпим към гласуване. Ония г-да народни представители, които приемат на първо четене законопроекта за изкупуване на принадлежащите на български поданици акции от д-во „Гранитонд“, София, и д-во „Лев“, Плевен, моля, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събранието приема.

Дневният ред за днес е изчерпан.

Следващото заседание ще стане утре, 12 март, в 15 ч. Председателството предлага за това заседание следния дневен ред:

Одобреніе решенията:

1. За приемане на държавна служба по ведомството на Министерството на народното просвещение румънския поданик Георги Петров.

2. Да се счита отчетен за сумата 50.000 лв. бившият началник на ж. п. гара Драма — Стефан Станев Къдрев.

Първо четене законопроектите:

3. За изменение на чл. 3, т. 2, от закона за учредяване на „Общ фонд за подпомагане на студентите от висшите учебни заведения в България“.

4. За изкупуване акциите на Българското търговско параходно дружество в ликвидация, гр. Варна, собственост на частни физически или юридически лица.

5. За изкупуване инвентара, собственост на шиж. Юрдан Златанов, от гр. София, внесен в страната за направа на тунела при гара Гюешево.

Второ четене законопроектите:

6. За вземите.

7. За изменение на закона за работата на затворниците.

8. За изкупуване на принадлежащите на български поданици акции от д-во „Гранитонд“ — София и д-во „Лев“ — Плевен.

9. За одобрение Държавния стопански план за 1947 и 1948 г.

10. Одобреніе решенията на прошектарната комисия, взети в заседанието ѝ на 6 февруари 1947 г., протокол № 3.

Тия г-да народни представители, които приемат предложенния дневен ред за утре, моля, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събранието приема.

Закривам заседанието.

(Закрито в 18 ч. 30 м.)

Секретари: ИЛИЯ РАДКОВ
ЕФРЕМ МИТЕВ

Началник на Стенографското отделение: ТОДОР АНГЕЛИЕВ